

IZVJEŠTAJ O POŠTIVANJU STANDARDA I KODEKSA

RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA

» BOSNA I HERCEGOVINA

DECEMBAR / PROSINAC 2010. GODINE

THE WORLD BANK
CENTRE FOR
FINANCIAL REPORTING REFORM

Praterstrasse 31
1020 Vienna · Austria
T: +43 (0)1 2170-700
F: +43 (0)1 2170-701
cfr@worldbank.org
www.worldbank.org/cfr

VALUTA: KONVERTIBILNA MARKA (KM)

1 USD = 1,5 KM sa 31. decembrom / prosincem 2010. godine

Osnovne skraćenice i akronimi

R. i r.	Računovodstvo i revizija
BiH	Bosna i Hercegovina
BLSE	Banjalučka berza (Banja Luka Stock Exchange)
DG MARKET	Generalna direkcija Evropske komisije za unutrašnje tržište i usluge (European Commission Directorate General for the Internal Market and Services)
EC	Evropska komisija (European Commission)
EU	Evropska Unija (European Union)
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FDI	Direktne strane investicije (Foreign Direct Investment)
BDP	Bruto domaći proizvod (Gross Domestic Product)
BND	Bruto nacionalni dohodak (Gross National Income)
IAASB	Međunarodni odbor za standarde za reviziju i obezbjeđenje (International Auditing and Assurance Standards Board)
IAS	Međunarodni računovodstveni standardi (International Accounting Standards) (sada IFRS)
IASB	Međunarodni odbor za računovodstvene standarde (International Accounting Standards Board)
IESBA	Međunarodni odbor za etičke standarde za računovođe (International Ethics Standards Board for Accountants)
IEASB	Međunarodni odbor za standarde za obrazovanje u računovodstvu (International Education Accounting Standards Board)
IFAC	Međunarodna federacija računovođa (International Federation of Accountants)
IFRS	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (International Financial Reporting Standards)
IFRS za SME	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja za subjekte male i srednje veličine (International Financial Reporting Standard for Small and Medium-Sized Entities)
MMF	Međunarodni monetarni fond (International Monetary Fund)
ISA	Međunarodni standardi revizije (International Standards on Auditing)
MF	Ministarstvo finansija
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)
ROSC	Izveštaj o poštivanju standarda i kodeksa (Report on the Observance of Standards and Codes)
RS	Republika Srpska
RS-AAA	Savez računovođa i revizora Republike Srpske
SASE	Sarajevska berza (Sarajevo Stock Exchange)
SME	Mali i srednji subjekti (Small and Medium-Sized Enterprises)
SRRF-FBiH	Savez računovođa, revizora i finansijskih radnika FBiH

Potpredsjednik:	Philippe Le Houerou
Direktor za BiH:	Jane Armitage
Direktor sektora:	Gerard Byam
Menadžer sektora:	Ahmadou Moustapha Ndiaye
Šef CFRR:	John Hegarty / Henri Fortin
Vođa projektnog tima:	Pascal Frèrejacque

Odricanje od odgovornosti:

Ova knjiga je nastala kao rezultat rada uposlenih Međunarodne banke za obnovu i razvoj / Svjetske banke. Nalazi, interpretacije i zaključci izneseni u ovoj knjizi ne odražavaju nužno stajališta izvršnih direktora Svjetske banke ili vlada koje predstavljaju. Svjetska banka ne garantira tačnost podataka navedenih u ovom djelu. Granice, boje, oznake i druge informacije prikazane na kartama u ovom djelu ne odražavaju mišljenje Svjetske banke o pravnom statusu bilo koje teritorije, niti odobravanje ili prihvatanje takvih granica.

Prava i dozvole:

Materijal u ovoj publikaciji je zaštićen autorskim pravima. Kopiranje i/ili prenošenje dijelova ili cijelog djela bez dozvole može predstavljati kršenje zakona iz oblasti zaštite autorskih prava. Međunarodna banka za obnovu i razvoj / Svjetska banka podržava distribuciju ovog djela i načelno uvijek u kratkom vremenskom roku daje dozvolu za reproduciranje dijelova ovog djela. Za dozvolu za fotokopiranje ili ponovno štampanje bilo kojeg dijela ovog dokumenta pošaljite zahtjev sa svim podacima u Copyright Clearance Center Inc., 222 Rosewood Drive, Danvers, MA 01923, USA; Telefon: 978-750-8400; Faks: 978-750-4470; Internet: www.copyright.com. Za sva druga pitanja koja se odnose na prava ili licence, uključujući dodatna prava, obratite se Uredu izdavača, Svjetska banka, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; Faks: 202-522-2422; E-mail: pubrights@worldbank.org.

Sadržaj

PRIZNANJA	vi
SAŽETAK.....	vii
I. UVOD.....	1
II. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA RAČUNOVODSTVO I REVIZIJU	6
A. Statutarni okvir za korporativno finansijsko izvještavanje.....	6
B. Računovodstvena i revizorska profesija	15
C. Profesionalna edukacija i obuka	18
D. Uspostavljanje računovodstvenih i revizorskih standarda.....	22
E. Osiguravanje sprovođenja računovodstvenih i revizorskih standarda	22
III. RAČUNOVODSTVENI STANDARDI U TEORIJI I PRAKSI	25
A. Uvod	25
B. Nedostatak usklađenosti u FBiH.....	25
C. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za sektor preduzeća u FBiH.....	25
D. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za finansijski sektor u FBiH	26
E. Nedostatak usklađenosti u RS	27
F. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za sektor preduzeća u RS	27
G. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za finansijski sektor u RS.....	27
IV. STANDARDI REVIZIJE U TEORIJI I PRAKSI.....	28
V. PERCEPCIJA KVALITETA FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA.....	29
VI. PREPORUKE VEZANE ZA POLITIKE.....	29

PRIZNANJA

Ovaj izvještaj je pripremio tim iz Svjetske banke na osnovu nalaza dijagnostičkog pregleda koji je proveden u Bosni i Hercegovini u periodu između novembra 2009. godine i maja 2010. godine. Tim Svjetske banke je vodio Pascal Frèrejacque, viši službenik za operacije, a članovi tima su bili Liam Coughlan, viši stručnjak za finansijsko upravljanje, i David Cairns, konsultant, uz podršku ureda u Sarajevu. Tim želi da se zahvali Siew Chai Ting-u, Vodećem finansijskom službeniku Svjetske banke, i Gary Scopes-u, Direktor u međunarodnih odnosa Američkog instituta ovlaštenih javnih računovođa, za njihove komentare na nacrt izvještaja.

Tim odaje priznanje za visok stepen saradnje i podrške osoblju entitetskih i državne vlade, te drugim lokalnim organizacijama koje su doprinijele pregledu ROSC-a.

Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine, Vlada Republike Srpske, i Ministarstvo finansija Federacije Bosne i Hercegovine su odobrila objavu ROSC procjene u aprilu/maju 2011. godine.

Sažetak

Prvi Izvještaj o poštivanju standarda i kodeksa za računovodstvo i reviziju (ROSC) za Bosnu i Hercegovinu objavljen je u oktobru/listopadu 2004. godine. Ovaj drugi izvještaj predstavlja ažuriranu ocjenu odredbi i praksi za finansijsko izvještavanje u sektoru preduzeća i finansijskom sektoru u zemlji. Za ovaj izvještaj kao odrednice su korišteni Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (IFRS), Međunarodni standardi revizije (ISA), te relevantni dijelovi zakona Evropske Unije (EU) (takođe poznati pod nazivom *acquis communautaire*).

Kontekst zemlje

Nakon četiri godine razornog rata u Bosni i Hercegovini, Dejtonskim mirovnim sporazumom (iz decembra/prosinca 1995. godine) uspostavljena je decentralizovana struktura upravljanja koja uključuje Savjet/Vijeće ministara na državnom nivou i dva velikim dijelom autonomna "entiteta", Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republiku Srpsku (RS). Distrikt Brčko je toj strukturi dodan 1999. godine. Entiteti uživaju visok nivo autonomije, pri čemu svaki ima svoje vlade i institucije, uključujući i ministarstva finansija (MF).

Bosna i Hercegovina je zemlja sa srednjim nivoom dohotka, sa 3,8 miliona stanovnika i sa bruto nacionalnim dohotkom od 4.700 USD per capita 2009. godine (Atlas metod). U novijem periodu Bosna i Hercegovina je ostvarila snažan ekonomski rast, koji je prije svega bio vođen investicijama privatnog sektora. Mala, otvorena privreda Bosna i Hercegovine dovela je do toga da je zemlja bila osjetljiva na globalnu finansijsku i ekonomsku krizu, koja je uskoro preokrenula određeni dio nedavno ostvarenih ekonomskih dobitaka, što je dovelo u rizik i makroekonomsku stabilnost i određene važne ekonomske reforme. Ekonomija je pala u recesiju i 2009. godine BDP je opao za 3 procenta. Da bi ublažila efekte krize, Vlada je ušla u Stand-by aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom u vrijednosti od 1,6 milijardi USD.

Bosna i Hercegovina je u junu/lipnju 2008. godine postigla važan uspjeh potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i udruživanju sa EU. Taj sporazum predstavlja prvu zvaničnu fazu procesa priključenja EU i u skladu sa njim Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu da će uskladiti svoj zakonski i institucionalni okvir sa *acquis communautaire* EU. U izvještajima Evropske Komisije o napredovanju iz 2009. i 2010. godine prepoznato je da su entiteti usvojili standarde IFRS i ISA, ali se naglašava da je i dalje potrebno uložiti napore u osiguravanje potpune usklađenosti okvira sa *acquis communautaire* EU. Takođe se poziva na povećavanje stepena koordinacije i harmonizacije između dva entiteta.

Institucionalni okvir je unapređen od 2004. godine; univerzalni zahtjev za primjenom „punih“ standarda IFRS i dalje je problem

Institucionalni okvir za korporativno finansijsko izvještavanje u Bosni i Hercegovini je od 2004. godine poboljšan. Međutim, primjenjivanje „punih“ standarda IFRS ne samo na subjekte od javnog interesa (public interest entities, PIE), već i na sve poslovne subjekte i dalje predstavlja pitanje, pošto to predstavlja preveliko opterećenje za subjekte male i srednje veličine (small and medium entities, SME). Zahtjev da svako preduzeće primjenjuje standarde IFRS kada priprema finansijske izvještaje nije u skladu ni sa tekstom ni sa namjerom Četvrte i Sedme direktive, koje uspostavljaju računovodstvene okvire koji su prilagođeni različitim veličinama preduzeća. Usvajanje računovodstvenih standarda prilagođenih veličini poslovnih subjekata je neophodno za jačanje kvaliteta finansijskih izvještaja.

*Zakoni o računovodstvu i reviziji su u dodatnoj mjeri usklađeni sa *acquis-om**

Napredak je od 2004. godine postignut u usklađivanju državnih i entitetskih zakona sa *acquis communautaire* EU u onom dijelu u kojem se on odnosi na finansijsko izvještavanje. To uključuje: (i) harmonizaciju zakona o računovodstvu i reviziji; (ii) povećan stepen dostupnosti prevoda standarda IFRS; (iii) implementaciju registara revizora u svakom od entiteta; (iv) jedinstveni plan i program za profesionalno obrazovanje koji je izdala Komisija za računovodstvo i reviziju BiH; te (v) pojačane odredbe za kontinualnu profesionalnu obuku. Nekoliko sekcija *acquis-a* tek treba da bude transponovano.

Entitetske legislative o računovodstvu i reviziji su dodatno međusobno harmonizovane

Pored odredbi Okvirnog zakona, jedinstveni zahtjevi koji su uvedeni u oba entitetska zakona o računovodstvu i reviziji pomogli su pri postizanju dodatnog stepena harmonizacije. Konkretno, pragovi za definisanje malih, srednjih i velikih subjekata sada su harmonizovani. Odredbe zakona o računovodstvu i reviziji za eksterno obezbjeđenje kvaliteta rada revizorskih kuća i javni nadzor se, međutim, razlikuju u svakom od entiteta.¹

Ažurirani prevodi su dostupni ali održivost je i dalje pod znakom pitanja

Nedostatak prevoda standarda IFRS na lokalni jezik u FBiH je umanjivao sposobnost preduzeća da pripremaju kvalitetne finansijske izvještaje. Preduzeća su umjesto toga koristila zastarjele verzije. Prevod „osnovnih“ standarda IFRS (bez okvira i smjernica za implementaciju) je u FBiH dostupan od maja/svibnja 2010. godine. U RS su uvezani tomovi standarda IFRS prevedeni na srpski jezik dostupni od 2005. godine. Kontinualna dostupnost prevoda zavisiće od spremnosti susjednih zemalja da sarađuju sa Bosnom i Hercegovinom i pružaju joj podršku.

Uspostavljeni su sistemi eksternog obezbjeđivanja kvaliteta; implementacij a će uključivati nekoliko izazova. Dodatne reforme su neophodne da bi se u potpunosti transponovala Direktiva o statutarnoj reviziji

Entiteti su 2009. godine uveli odredbe za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta i javni nadzor. U RS je MF odgovorno za vođenje sistema eksternog obezbjeđivanja kvaliteta i javnog nadzora od 1. januara/siječnja 2010. godine, a Savjet za računovodstvo i reviziju pruža savjete MF u vezi sa sprovođenjem tih odgovornosti. U FBiH, Komora revizora, uvedena u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji iz 2009. godine i nedavno uspostavljena, odgovorna je za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta. Odbor za javni nadzor još nije uspostavljen. Djelotvorno funkcionisanje eksternog obezbjeđivanja kvaliteta i sistema javnog nadzora predstavljaće izazov i zahtijevaće vrijeme i znatnu tehničku podršku. Primjena Direktive o statutarnoj reviziji je prilično novo pitanje, pošto je ona objavljena 2006. godine, sa odredbom da treba da bude implementirana do juna/lipnja 2008. godine - mnoge nove države članice EU još uvijek nisu djelotvorno implementirane sve njene odredbe, uključujući sve funkcije koje treba da na sebe preuzme sistem javnog nadzora, za koji u EU ne postoji jedinstveni model. Neophodne su dodatne reforme da bi se okvir za reviziju u Bosni i Hercegovini uskladio sa odredbama Direktive, uključujući i odredbe prema kojima revizorske kuće koje sprovode reviziju subjekata od javnog interesa moraju da dostavljaju izvještaje o transparentnosti.

Profesionalna tijela dobijaju veći stepen priznanja od IFAC-a; potrebna su poboljšanja

U novembru/studenom 2010. godine, Savez računovođa i revizora RS je primljen u Međunarodnu federaciju računovođa (International Federation of Accountants, IFAC) kao punopravna članica, dok je Savez računovođa, revizora i finansijskih radnika FBiH primljen kao pridružena članica. Pod pokroviteljstvom Komisije za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine, profesionalna tijela u oblasti računovodstva će trebati da obezbijede svojim

¹ Sistem eksternog obezbjeđenja kvaliteta je definisan u Osmoj direktivi o zakonu o preduzećima i treba da bude nezavistan od statutarnih revizora i revizorskih kuća koje se podvrgavaju pregledu. Može da bude implementiran, na primjer, kroz redovne inspekcije..

*aranžmana
vezanih za
obuku*

članovima aktualnu obuku o standardima IFRS i *pojašnjenim* standardima ISA, kako bi ispunila soje obaveze koje proističu iz članstva u IFAC-u.

*Mehanizmi za
obezbjedivanje
poštivanja
odredbi imaju
nedostatke u
odnosu na
finansijske
izvještaje opšte
namjene među
regulisanim
subjektima iz
finansijskog
sektora*

Tekući aranžmani za monitoring i sprovođenje zakonskih odredbi ne osiguravaju da kvalitet finansijskih izvještaja koje objavljuju subjekti od javnog interesa ispunjava standard IFRS. Regulatorne agencije finansijskog sektora ne sprovedu monitoring poštivanja odredbi vezanih za računovodstvo među subjektima koje regulišu (npr. banke, preduzeća koja se kotiraju na berzi, te osiguravajuća društva) na sistematski način. Agencije za bankarstvo i agencije za nadzor u osiguranju su do sada usmjeravale svoje aktivnosti monitoringa uglavnom na prudencijalne odredbe, umjesto na kvalitet finansijskih izvještaja opšte namjene zasnovanih na standardima IFRS. Komisije za hartije od vrijednosti sprovedu ad hoc preglede u slučaju povećanja ili smanjenja kapitala, ali ne pregledaju godišnje finansijske izvještaje preduzeća koja se kotiraju na berzi. Regulatorne agencije finansijskog sektora imaju tendenciju da se isključivo oslanjaju na statutarne revizije u evaluaciji kvaliteta finansijskih izvještaja subjekata koje regulišu. Očekuje se da će nedavno usvajanje mehanizama za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta i javni nadzor unutar oba entiteta dovesti do jačanja kvaliteta finansijskih informacija koje objavljuju subjekti od javnog interesa. Pregled finansijskih izvještaja koji je sproveden kao dio pripreme ovog izvještaja takođe ukazuje na slučajeve nepoštivanja standarda IFRS u objavljenim finansijskim izvještajima subjekata od javnog interesa. Pregled sa tim vezanih revizorskih izvještaja takođe ukazuje na neadekvatno poštivanje standarda ISA.

Preporuke vezane za politike

Da bi se postigao željeni kvalitet objavljenih finansijskih izvještaja, institucije bi trebalo da usmjere napore na: (a) povećavanje kapaciteta računovođa i revizora koji rade u praksi za pripremanje i reviziju finansijskih izvještaja, i (b) osiguravanje da se odredbe zakona o računovodstvu i reviziji poštuju. To sa svoje strane povlači da bi relevantne institucije na nivoima entiteta trebalo da nastave da povećavaju svoje kapacitete za implementaciju reformi računovodstva i revizije u skladu sa *acquis communautaire* EU i da sprovedu zakonske odredbe.

Kratkoročni period – manje od osamnaest mjeseci

1. Vlade bi trebalo da usvoje okvir za finansijsko izvještavanje zasnovan na standardima IFRS za SME i usklađen sa direktivama EU. Pojednostavljeni okvir bi u znatnoj mjeri umanjio opterećenje koje se postavlja na SME, a u konačnici bi unaprijedio kvalitet finansijskih izvještaja SME. To bi, sa svoje strane, pomoglo tim SME u njihovim naporima da dobiju pristup finansiranju od potencijalnih povjerilaca.
2. Vlade bi trebalo da obvežu računovodstvena i revizorska profesionalna tijela, na koja je Komisija za računovodstvo i reviziju delegirala svoju odgovornost vezano za prevođenje i objavljivanje standarda IFRS, pojašnjenih standarda ISA i Etičkog kodeksa IESBA, da i dalje osiguravaju da su ti prevodi dostupni računovođama, revizorima, studentima i licima koja pripremaju izvještaje.
3. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH bi trebalo da sprovede pregled računovodstvenog plana i programa, lista literature, strategija ispitivanja i drugih odredbi uniformnog programa profesionalne edukacije za računovodstvo i reviziju. To je propisano za strukturu kvalifikacija kako bi se osiguralo da potrebe inicijalne profesionalne edukacije računovođa i revizora i dalje ostanu relevantne za potrebe privrede Bosne i Hercegovine.
4. Komisijama za hartije od vrijednosti FBiH i RS bi trebalo da se dodijele adekvatni finansijski resursi i osoblje tako da mogu da pojačaju monitoring finansijskih informacija i da otpočnu sa sprovođenjem odredbi. Vezano za preduzeća koja se kotiraju na berzi,

Evropska uprava za hartije od vrijednosti i tržišta je uspostavila principe za monitoring kvaliteta finansijskih izvještaja emitera i osiguravanje usklađenosti sa standardima IFRS i to bi moglo da posluži kao referenca.

5. Nedavno uspostavljeni sistemi eksternog obezbjeđivanja kvaliteta bi trebalo da razviju strategije inspekcije koje bi se prije svega fokusirale na statutarne revizije subjekata od javnog interesa i adekvatne operativne priručnike za programe obuke osoblja.

Srednjoročni period—od osamnaest mjeseci do tri godine

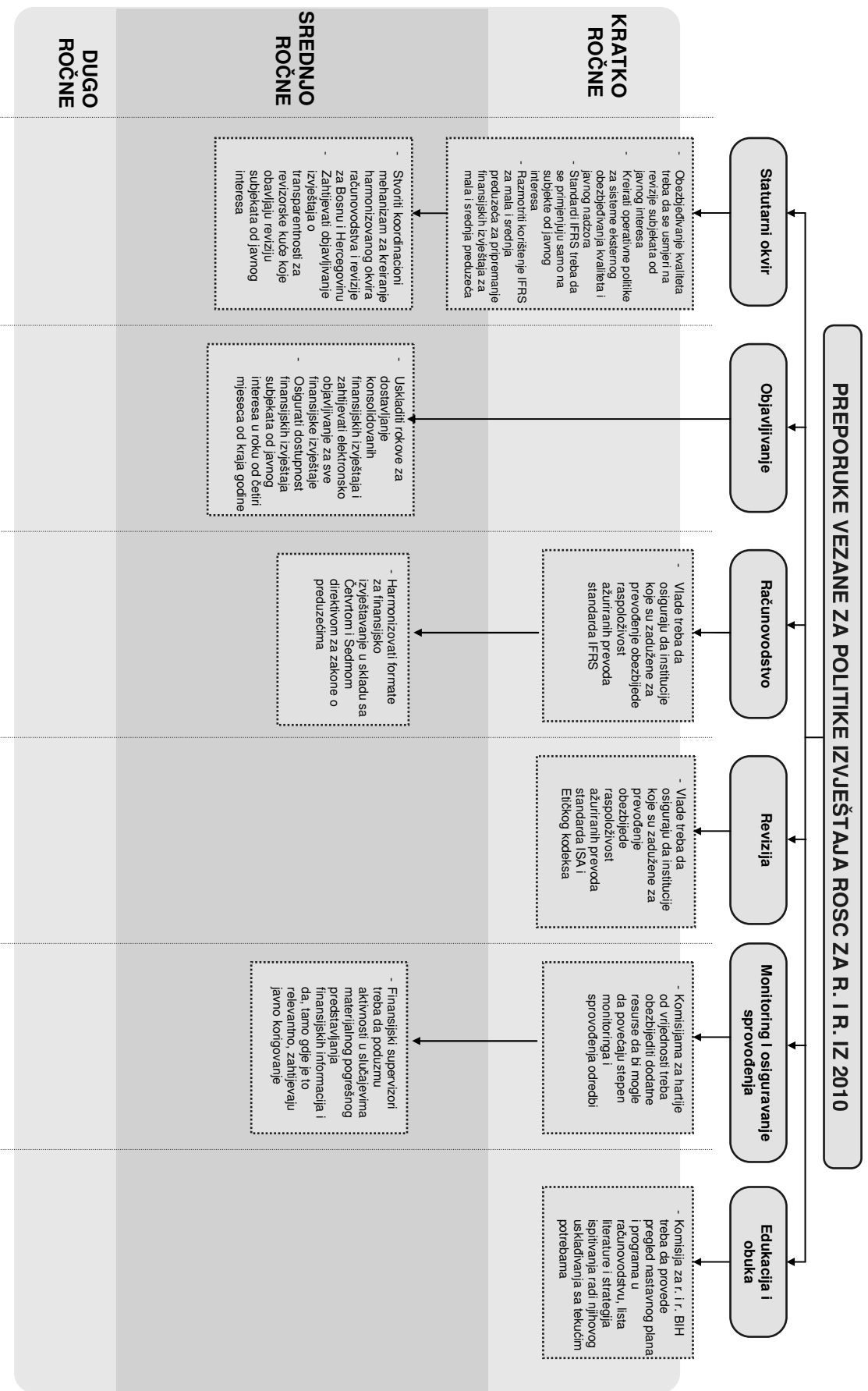
6. Entiteti bi trebalo da harmonizuju svoje formate za korporativno finansijsko izvještavanje i usklade ih sa odredbama Četvrte i Sedme direktive za zakone o preduzećima.
7. Pošto su svi ostali rokovi za dostavljanje već harmonizovani, entiteti bi trebalo da harmoniziraju svoje rokove za dostavljanje konsolidovanih finansijskih izvještaja i osiguraju dostupnost revidiranih finansijskih izvještaja za subjekte od javnog interesa u roku od četiri mjeseca od kraja godine, kao što je propisano u Direktivi o transparentnosti.
8. U slučaju da se u objavljenim finansijskim informacijama otkriju materijalno pogrešne izjave, agencije za superviziju banaka, komisije za hartije od vrijednosti i agencije za nadzor u osiguranju bi trebalo da poduzmu aktivnosti za postizanje prikladnog objavljivanja i, u slučaju da je relevantno, javnog korigovanja pogrešnih izjava.
9. Da bi dale svoj doprinos djelotvornom sistemu javnog nadzora, revizorske kuće koje sprovode reviziju subjekata od javnog interesa bi trebalo da objavljuju izvještaje o transparentnosti na godišnjoj osnovi.
10. Vlade entiteta bi trebalo da povećaju stepen svijesti o koristi koju donosi implementacija odredbe o revizorskim odborima za reviziju („odbori za reviziju“), pošto to predstavlja odredbu Direktive o statutarnoj reviziji.

Naredni koraci

Implementacija preporuka datih u ovom izvještaju će zahtijevati da vlade: (i) kreiraju akcione planove za zemlju u svjetlu nalaza i preporuka izvještaja ROSC; (ii) raspodijele odgovornosti za implementaciju; i (iii) uzmu u obzir iskustva drugih zemalja vezana za implementaciju sa ciljem evaluacije potreba za resursima.

Mehanizam koordinacije između dva entiteta će trebati da osigura konzistentnost implementacije preporuka datih u ovom izvještaju. Uz to, one bi trebalo da predstavljaju izvor informacija za relevantne ovlaštene institucije na državnom nivou sa ciljem osiguravanja njihove podrške tim reformama, posebno u odnosu na pristup vanjskoj podršci za programe za razvoj kapaciteta.

Tabela 1: Preporuke Izvještaja ROSC za računovodstvo i reviziju iz 2010. godine

I. UVOD

1. Ova ocjena praksi računovodstva i revizije u Bosni i Hercegovini predstavlja dio zajedničke inicijative Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda (IMF) na pripremanju Izvještaja o poštivanju standarda i kodeksa (ROSC).² Ocjena je usmjerena na snage i slabosti okruženja računovodstva i revizije koje utiče na kvalitet korporativnog finansijskog izvještavanja, a uključuje i pregled kako statutarnih odredbi, tako i stvarne prakse. U okviru ocjene se kao odrednice koriste Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (IFRS) i Međunarodni standardi revizije (ISA) i pravi se nadgradnja nad međunarodnim iskustvima i najboljom priznatom praksom. Ova ocjena predstavlja ažuriranje nalaza prethodnog Izvještaja ROSC za računovodstvo i reviziju koji je pripremljen i objavljen u Bosni i Hercegovini 2004. godine.³

2. U okviru ocjene takođe se razmatra korpus zakona Evropske Unije (EU) (koji je takođe poznat pod nazivom *acquis communautaire*), pošto je definisana evropska perspektiva Bosne i Hercegovine u većoj mjeri stupila na scenu nakon potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i priključivanju sa Evropskom Unijom 2008. godine.⁴ U ovom izvještaju daje se evaluacija regulatornog okvira Bosne i Hercegovine i njenih institucionalnih kapaciteta u odnosu na odredbe Prve, Druge, Četvrte i Sedme i izmijenjene Osme direktive za zakon o preduzećima, preporuke Evropske Komisije (EC) o nezavisnosti i obezbjeđenju kvaliteta statutarnih revizora, kao i Direktive o transparentnosti, regulativa IAS-a i Banke i Direktiva za račune osiguranja.⁵

3. **Bosna i Hercegovina ima kompleksnu strukturu upravljanja koja je kreirana u sklopu Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine.** Ta struktura se sastoji od Savjeta/Vijeća ministara na državnom nivou, entitetskih vlada Federacije Bosne i Hercegovine (FBH) i Republike Srpske (RS), kao i autonomnog relativno malog Distrikta Brčko, koji se nalazi na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine. Oba entiteta uživaju visok stepen autonomije unutar Bosne i Hercegovine, pri čemu svaki ima svoju sopstvenu vladu i institucije, uključujući i ministarstvo finansija.

4. **Bosna i Hercegovina je, sa 3,8 miliona stanovnika, jedna od najmanjih država u regionu srednje i istočne Evrope.** To stanovništvo mahom sačinjavaju pripadnici tri konstitutivna naroda: Bošnjaci, Srbi i Hrvati. Prije rata su te tri grupacije bile ravnomjernije raspoređene na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, ali sada stanovništvo FBiH mahom sačinjavaju Bošnjaci i Hrvati, dok je u RS većina Srba. Od rata je Bosna i Hercegovina ostvarila veliki napredak u postkonfliktnoj rekonstrukciji i razvoju, kao i u smislu reintegracije i pomirenja. Međutim, kompleksna struktura upravljanja u zemlji i dalje je predmet velike političke debate i kontroverze, a politička gledišta su i dalje polarizovana po etničkim linijama.

5. **U Bosni i Hercegovini postoje tri službena jezika: bosanski, hrvatski i srpski.** Ta tri jezika su, međutim, dovoljno slična da omogućavaju svim grupacijama da se međusobno razumiju. Ipak, postojanje tri jezika predstavlja izazov zbog toga bi, po zakonima, standardi računovodstva i revizije trebalo da budu objavljeni na svakom od jezika. Saradnja između RS i Srbije, kroz koju RS ima pristup prevedenim standardima IFRS i ISA druge zemlje i, u novijem

² Ovaj izvještaj je pripremio tim iz Svjetske banke na osnovu nalaza iz dijagnostičkog pregleda koji je sproveden u Bosni i Hercegovini između novembra/studenog 2009. godine i maja/svibnja 2010. godine. Analizu je vodio Pascal Frèrejacque, viši službenik za operacije, a u timu su takođe bili uključeni i Liam Coughlan, viši stručnjak za finansijsko upravljanje, te David Cairns, viši konsultant za IFRS. Pregled su zatražile institucije vlasti u zemlji i on je sproveden kroz participatorni proces koji su vodile institucije vlasti u zemlji i koji je uključivao učesnike u procesu u zemlji.

³ U okviru izvještaja ROSC za r. i r. za 2010. godinu nije razmatran okvir finansijskog izvještavanja Distrikta Brčko.

⁴ Sporazum o stabilizaciji i priključivanju (SAA) je upravo u procesu ratifikacije u državama članicama EU.

⁵ Izmijenjena Osmo direktiva o zakonu o preduzećima takođe je poznata kao Direktiva o statutarnoj reviziji.

periodu, slična saradnja između FBiH i Hrvatske, predstavlja fleksibilan pristup koji će pomoći da se Bosni i Hercegovini obezbijedi pristup međunarodnim standardima računovodstva i revizije.

6. Strukture vlade u dva entiteta su upadljivo asimetrične. FBiH je dalje podijeljena na 10 kantona, pri čemu svaki od njih ima svoje sopstvene izvršne, zakonodavne i sudske grane vlasti. Svaki kanton dalje je podijeljen u opštine. RS je u većoj mjeri centralizovana i podijeljena je na opštine, čija se uloga tumači na konvencionalniji način.⁶

7. Bosna i Hercegovina je u junu/lipnju 2008. godine postigla važan uspjeh potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom Unijom. Izvještaj EC o napredovanju iz 2009. godine otkriva da je ograničen stepen napretka postignut u razvoju zakona o preduzećima i da je potrebno uložiti dodatne napore da se u potpunosti ispune međunarodni standardi računovodstva i revizije i da se osigura harmonizovani okvir na cijeloj teritoriji zemlje, a izvještaj za 2010. godinu navodi isto. U izvještajima se naglašava zahtjev za dodatnom koordinacijom i harmonizacijom; u njima je takođe prepoznat napredak koji su dva entiteta postigla u usvajanju jedinstvenih standarda računovodstva i revizije.

8. U novijem periodu Bosna i Hercegovina je ostvarila snažan ekonomski rast. Nakon rata taj rast je inicijalno bio vođen naporima vezanim za rekonstrukciju, ali u kasnijem periodu primarni doprinos dale su investicije privatnog sektora. Između 2004. i 2008. godine, privreda Bosne i Hercegovine je rasla po prosječnoj godišnjoj stopi od 6 posto u realnim iznosima, a stopa rasta BDP-a je ostvarila maksimum u 2007. godini, na nivou od oko 7 posto. Iako su ekonomske aktivnosti počele da slabe sa nailaskom finansijske krize, stopa rasta BDP-a je u 2008. godini još uvijek bila snažna, na nivou od 5,4 posto. I privatne investicije i potrošnja su pokazale snažan rast, a rast izvoza je u toku tog perioda u prosjeku iznosio 25 posto godišnje. Inflacija je u toku tog perioda bila umjerena, iznoseći tek 3,8 posto 2008. godine (na godišnjem nivou, u odnosu na prethodnu godinu), bez obzira na oštar rast cijena goriva i hrane u toku prve polovine godine. Nivo vanjskog javnog duga je bio relativno nizak, ali je sa nailaskom globalne krize pokazao rast.

9. Relativno snažne strane investicije i nizak nivo nacionalne štednje izazvali su značajne deficite na tekućem računu (CAD) kroz cijeli period, što je bilo finansirano kombinacijom direktnih stranih investicija (FDI), bespovratnih pozajmica (grantova) i vanjskog zaduživanja. Prilivi FDI su u prosjeku iznosili 7 posto BDP, pokrivajući u prosjeku oko 44 procenata CAD u periodu od 2004. do 2008. godine, dok su rastući transferi na kapitalne račune pokrivali još 24 procenta deficita u toku tog perioda. Preostali prilivi koji stvaraju dug bili su najvećim dijelom kanalisani preko međunarodnih banaka koje su inkorporirane u Bosni i Hercegovini.⁷ U toku tog perioda, institucije vlasti su izgradile rezerve strane valute, koje su maksimalan nivo dostigle 2008. godine, kada su iznosile 6,8 milijardi KM, odnosno 5,5 mjeseci uvoza, prema vrijednosti. U 2007. i 2008. godini porast cijena hrane i goriva doveo je do dodatnog proširenja deficita na tekućem računu (te dvije vrste robe predstavljale su gotovo 42 posto uvoza u 2008. godini).⁸

⁶ Visok stepen decentralizacije u FBiH predstavlja rezultat sporazuma koji je postignut u toku rata koji je vođen od 1992. do 1995. godine, između predstavnika bošnjačke i hrvatske etničke grupe, sa ciljem izbjegavanja dominacije bošnjačke većine nad hrvatskom manjinom.

⁷ To se pretvorilo u brz porast kreditiranja privatnog sektora i građanstva, ali takođe i vladinog sektora, u 2008. godini, kada su se njegovi bilansi pogoršali.

⁸ Zbog relativno neelastične potražnje za tim proizvodima, uvoz u 2008. godini povećan je za 15,8 procenata u nominalnim iznosima, dok je u realnim iznosima opao za oko 2 procenta. Napomena: Nominalne trgovinske statistike objavljuje Agencija za statistiku BiH, dok realna stopa rasta predstavlja procjenu Svjetske banke.

10. Kao što se moglo i očekivati u slučaju male, otvorene privrede kao što je ona u Bosni i Hercegovini, globalna ekonomska kriza se brzo proširila kroz cijelu Bosnu i Hercegovinu i preokrenula određeni dio snažnog rasta postignutog u periodu prije 2009. godine i time dovela u rizik i makroekonomsku stabilnost i određene važne ekonomske reforme. Ekonomija je pala u recesiju a BDP za 2009. godinu je opao za 3 procenta. Konkretno, u toku prve polovine 2009. godine, izvoz je opao za 44 posto, a uvoz za 45 posto (za cijelu godinu, u poređenju sa prethodnom godinom). U toku istog tog perioda, prihodi od indirektnog oporezivanja su pali za gotovo 15 procenata. Rezerve strane valute su počele da se smanjuju, a iako taj pad nije bio alarmantan, Vlada je ušla u Stand-by aranžman sa IMF-om u vrijednosti od 1,6 milijardi USD za rješavanje efekata krize, što je podiglo nivo rezervi strane valute.

11. Krediti poslovnih banaka, kako građanstvu, tako i korporativnom sektoru, predstavljali su podršku za rast u toku perioda od 2004. do 2008. godine. Privatizacija poslovnih banaka u Bosni i Hercegovini nakon 2004. godine dovela je do prenosa njihovog vlasništva na strane banke, dajući im brz pristup jeftinom finansiranju od njihovih matičnih banaka u inostranstvu. U toku petogodišnjeg perioda prije izbijanja globalne ekonomske krize, krediti poslovnih banaka privatnom sektoru povećani su sa nivoa od 37 procenata BDP na 58 procenata. Krediti građanstvu su između 2005. i 2008. godine povećani sa 23 na 27 procenata BDP-a. Kvalitet bankarskih sredstava ostao je snažan, a zajmovi koji se nisu vraćali predstavljali su manje od 2 procenta, prije nego što je privreda popustila u naletu globalne krize.

12. Bankarski sistem zemlje sastoji se od 30 banaka, 20 u FBiH i 10 u RS. Kao što je već pomenuto, bankarski sektor je privatizovan od 2004. godine i uglavnom se nalazi u rukama stranih banaka. Zemlja je naslijedila ograničen finansijski sektor u kom dominiraju banke u državnom vlasništvu koje su opterećene velikim portfolijima zajmova koji se ne vraćaju, uz brojne male, nedovoljno kapitalizovane privatne banke. Banke u državnom vlasništvu u RS su privatizovane do kraja 2002. godine, ali u FBiH još uvijek postoje dvije banke u državnom vlasništvu. Na kraju fiskalne godine 2008, bankarska sredstva iznosila su 21 milijardu KM, od čega banke u FBiH zauzimaju 15 milijardi KM, a banke u RS 6 milijardi KM.

13. 2009. godine IMF je utvrdio da se finansijski sektor Bosne i Hercegovine dobro izborio sa krizom. Posvećenost stranih matičnih banaka održavanju njihove izloženosti u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, i održavanju dobrog stepena kapitalizacije njihovih podružnica, u okviru Bečke inicijative, imala je efekat stabilizacije.⁹ Centralna banka Bosne i Hercegovine i agencije za superviziju banaka entiteta su pojačale monitoring finansijske stabilnosti. IMF je takođe naglasio važnost saradnje između agencija za superviziju banaka i Centralne banke.

14. Supervizija banaka je organizovana na nivou entiteta u dvije agencije za superviziju banaka. Centralna banka Bosne i Hercegovine sprovodi koordinaciju aktivnosti dvije agencije, ali ne učestvuje u superviziji finansijskih izvještaja banaka i regulatornom izvještavanju. Agencije za superviziju banaka sprovode odredbe vezane za pripremanje finansijskih izvještaja zasnovanih na standardima IFRS, što je modifikovano regulatornim odredbama. Te regulatorne odredbe uglavnom se odnose na rezerve i rezervisanja za gubitke na zajmovima. Regulatorne odredbe su usklađene između dva entiteta i sada zahtijevaju poštivanje i regulatornih odredbi i standarda IFRS. U RS su ti zahtjevi implementirani u toku prve polovine 2010. godine za finansijske izvještaje koji se odnose na finansijsku godinu 2009. Ti zahtjevi će u FBiH biti primijenjeni na finansijske izvještaje koji se odnose na finansijsku godinu 2011.

---

⁹ Bečka inicijativa je sporazum koji je koordinirao IMF između matičnih banaka najvećih lokalnih banaka koje su se obavezale da će održavati svoju ukupnu izloženost u Bosni i Hercegovini i da će čak, po potrebi, obezbijediti dodatni kapital. Ta politika je nakon toga kopirana i za Mađarsku, Latviju, Rumuniju i Srbiju.

15. Bosna i Hercegovina ima dvije berze, Banjalučku berzu (BLSE) i Sarajevsku berzu (SASE). Obje berze su osnovane početkom 2000-ih i uključuju dva osnovna segmenta, zvanični segment sa nekoliko subjekata koji se kotiraju na berzi i slobodno tržište, gdje se trguje hartijama od vrijednosti preduzeća koja su uglavnom bila kotirana u okviru procedura vaučerske privatizacije. Obim trgovanja je do 2007. godine bio visok, ali je od tada pao na veoma niske nivoe.¹⁰ Entitetska komisija za hartije od vrijednosti sprovodi superviziju nad svakom od berzi.

16. Sektor osiguranja brzo raste i sada u FBiH postoji 16 osiguravajućih društava i četiri podružnice osiguravajućih društava, dok u RS postoji 11 osiguravajućih društava i 8 podružnica osiguravajućih društava. Sektor je pod dominacijom kako stranih, tako i domaćih društava u privatnom vlasništvu. Sektor osiguranja karakteriše snažna konkurencija u oblasti osiguranja vozila, pri čemu neka od društava nude osiguranje po cijenama nižim od tržišnih. 2008. godine bruto osiguravajuće premije iznosile su 335 miliona KM za FBiH i 177 miliona KM za RS.

17. 2004. godine državna vlada je stvorila koordinacijsku agenciju za sektor osiguranja, Agenciju za osiguranje Bosne i Hercegovine, radi osiguravanja harmonizacije zakona o osiguranju između entiteta, za održavanje veza između dvije entitetske agencije za nadzor u osiguranju i za predstavljanje sektora osiguranja zemlje u međunarodnim forumima. U ovom trenutku dvije entitetske agencije za nadzor u osiguranju nisu još uvijek u potpunosti popunjene osobljem i u potpunosti funkcionalne, obzirom na to da ne sprovedu djelotvorno odredbe o korištenju standarda IFRS za pripremanje finansijskih izvještaja.

18. Napredak u poboljšanju okruženja koje olakšava poslovanje nije onakav kakav bi se mogao poželjeti pošto je Bosna i Hercegovina u izvještaju *Poslovanje (Doing Business)* za 2011. godinu rangirana na 110. mjestu od 178 zemalja. Izvještaj pokazuje da je relativni rang Bosne i Hercegovine u odnosu na lakoću poslovanja od 2006. godine uglavnom opadao. Konkretnije, u oblastima dobijanja kredita i zaštite investitora, rang Bosne i Hercegovine je nizak (65. i 93. mjesto, redom, u 2010. godini, što predstavlja pad sa 51. i 84. mjesta u 2006. godini), što je posljedica činjenice da je indeks objavljivanja informacija daleko ispod prosjeka za region.

19. Visokokvalitetna implementacija *acquis communautaire* u onom dijelu koji se odnosi na sistem korporativnog finansijskog izvještavanja pomogla bi Bosni i Hercegovini da u znatnoj mjeri unaprijedi svoje okruženje za omogućavanje poslovanja. Dugoročne koristi vezane za unapređivanje praksi korporativnog računovodstva i revizije uključuju sljedeće:

- Jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora Bosne i Hercegovine kroz osiguravanje bolje harmonizovanog okvira za korporativno finansijsko izvještavanje.
- Jačanje saradnje Bosne i Hercegovine sa EU sa ciljem konačne integracije u EU i globalnu privredu kroz veći stepen uporedivosti i usklađivanje njenih standarda sa onim koji se primjenjuju u cijeloj EU.
- Olakšan i jeftiniji pristup finansiranju za sektor malih i srednjih subjekata (SME) kao rezultat toga da banke i finansijeri imaju pristup standardizovanim, korisnim i pouzdanim finansijskim informacijama za ocjenjivanje rizika koji pozajmljivanje nosi.
- Povećan stepen direktnih stranih investicija, koji se može omogućiti povećanjem povjerenja u finansijske informacije i unapređivanjem stepena njihove uporedivosti.
- Povećani nivoi trgovanja na tržištima hartija od vrijednosti. To se može omogućiti kroz jačanje povjerenja investitora u dostupnost finansijskih informacija koje su tačne i kompletne.

---

¹⁰ Procedure vaučerske privatizacije odnose se na proces kojim su subjekti u državnom vlasništvu privatizovani tako što su građanima podijeljeni vaučeri kao udjeli u tim preduzećima.

- Povećana sposobnost prudencijalnih supervizora da sprovedu prudencijalna pravila i pravila finansijskog izvještavanja.
- Jačanje sposobnosti prudencijalnih supervizora da sprovode superviziju subjekata koje regulišu.
- Unapređivanje ocjenjivanja i naplate poreza na korporativnu dobit.

20. U tom kontekstu, ovaj izvještaj ROSC za računovodstvo i reviziju ima za cilj da pruži podršku strateškom cilju daljnjeg razvoja korporativnog sektora Bosne i Hercegovine, unapređivanju pristupa finansiranju za domaća preduzeća, te smanjivanju cijene poslovanja u zemlji.

II. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA RAČUNOVODSTVO I REVIZIJU¹¹

A. Statutarni okvir za korporativno finansijsko izvještavanje

21. Od 2004. godine Bosna i Hercegovina je uspostavila mehanizam za harmonizaciju zakona i regulativa u oblasti računovodstva i revizije, kroz usvajanje Okvirnog zakona o računovodstvu i reviziji i paralelno usvajanje zakona o računovodstvu i reviziji na nivou vlada oba entiteta. Prije usvajanja Okvirnog zakona i entitetskih zakona o računovodstvu i reviziji (zakona o r.i r.), svaki od entiteta je imao različite odredbe za sertifikaciju računovođa, licenciranje revizora i korporativno računovodstvo i reviziju. Okvirnim zakonom je stvorena Komisija za računovodstvo i reviziju BiH (Komisija za r. i r. BiH) za implementiranje i monitoring primjene standarda i odredbi vezanih za edukaciju. Komisija BiH služila je za obezbjeđivanje mehanizma za koordinaciju kojim bi se implementirale odredbe Okvirnog zakona za koje je ona odgovorna.

22. U Okvirnom zakonu harmonizuje se nekoliko aspekata računovodstva i statutarne revizije koji doprinose stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora u Bosni i Hercegovini, ali on ne rješava pitanje relevantnog *acquis communautaire*. On definiše računovodstvene standarde, standarde revizije i odredbe za: edukaciju, ispitivanje, obuku, sertifikaciju i licenciranje za računovodstvene i revizorske profesionalce. On se ne bavi obezbjeđenjem kvaliteta, nadzorom nad revizijom, istragama i discipliniranjem. Prema Okvirnom zakonu:

- Računovodstveni standardi koji treba da se koriste u Bosni i Hercegovini su standardi IFRS i IAS, u obliku koji izdaje Međunarodni odbor za računovodstvene standarde (IASB), uključujući smjernice za implementaciju i tumačenja.
- Standardi revizije koji treba da se koriste su standardi ISA, u obliku koji izdaje Međunarodni odbor za standarde za reviziju i obezbjeđenje (IAASB). Profesionalci bi trebalo da poštuju etički kodeks Međunarodnog odbora za etičke standarde za računovođe (IESBA) kada pružaju računovodstvene usluge.
- Odredbe za obrazovne kvalifikacije, praktično iskustvo i obuku, kontinualnu edukaciju i ispitivanje teorijskog znanja određuje Komisija za r. i r. BiH, uzimajući u obzir Direktivu o statutarnoj reviziji i Međunarodne standarde edukacije, u obliku koji izdaje Međunarodni odbor za standarde obrazovanja (International Education Standard Board, IEASB), a one su harmonizovane na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.
- Proces za obezbjeđivanje sertifikata (tj. profesionalnih diploma koje obezbjeđuju profesionalna tijela) i licenci (tj. periodično obnovljive dozvole da se izvršavaju regulirane aktivnosti) takođe je harmonizovan.

U skladu sa Okvirnim zakonom, ažurirane verzije standarda IFRS i ISA su preko referenci uključene u obavezne standarde za računovodstvo i reviziju koji se koriste u Bosni i Hercegovini. Kada međunarodni određivač standarda objavi novi ili modifikovani standard, taj standard se ne mora objavljivati u domaćim okvirima da bi stupio na snagu.

---

¹¹ U ovom izvještaju okvirno su predstavljeni zakonski principi koji se primjenjuju u odnosu na računovodstvo, reviziju i finansijsko izvještavanje i on ne predstavlja pokušaj da se da bilo šta što prelazi okvire uvoda u pitanja. Namjena ovog izvještaja nije bila da obezbijedi sveobuhvatno predstavljanje zakona, niti on predstavlja pravni savjet za čitaoca.

23. Svaki od entitetskih zakona o preduzećima definiše slične oblike pravnih lica za korporativni sektor: (i) partnerstva; (ii) akcionarska društva i (iii) društva sa ograničenom odgovornošću. Uz to, u svom novom zakonu o preduzećima, RS je definisala dva tipa akcionarskih društava: otvorena akcionarska društva i zatvorena akcionarska društva koja imaju manje od 100 akcionara. Otvorena akcionarska društva moraju da budu registrovana na Banjalučkoj berzi. Zakon o preduzećima FBiH odražava isto razlikovanje statusa otvorenih i zatvorenih akcionarskih društava.

24. Zakoni o računovodstvu i reviziji entiteta iz 2009. godine su dodatno harmonizovali obaveze preduzeća vezane za računovodstvo i reviziju u oba entiteta, čime se jača jedinstveni ekonomski prostor. Oba skupa zakona koriste iste definicije malih, srednjih i velikih subjekata i određuju njihove obaveze na sličan način onome što predviđa Četvrta direktiva Evropske Unije za zakon o preduzećima:

- Mala pravna lica su subjekti koji ispunjavaju barem dva od tri sljedeća uslova: manje od 50 zaposlenih, prosječni nivo ukupnih sredstava ispod 1 milion KM i godišnji prihodi ispod nivoa od 2 miliona KM.
- Srednji subjekti su subjekti koji ispunjavaju barem dva od tri sljedeća uslova: između 50 i 250 zaposlenih, ukupna vrijednost sredstava između 1 milion KM i 4 miliona KM i ukupni godišnji dohodak između 2 miliona KM i 8 miliona KM.
- Veliki subjekti su subjekti koji premašuju barem dva od tri sljedeća praga: ukupni broj zaposlenih – 250 zaposlenih, ukupna sredstva 4 miliona KM i ukupni prihodi 8 miliona KM.

Sva preduzeća izvještavaju o svojoj klasifikaciji u mala, srednja ili velika kada dostavljaju svoje finansijske izvještaje. Zakoni o računovodstvu i reviziji RS i FBiH su usvojeni u aprilu/travnju 2009. godine i u decembru/prosinu 2009. godine, redom, a na snazi su od 1. januara/siječnja 2010. godine. Pragovi su znatno niži od onih koji su predviđeni u Četvrtoj direktivi EU, što odražava nivo ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine u poređenju sa državama članicama EU. Treba napomenuti da države članice EU mogu da postave pragove i niže od onih iz Četvrte direktive, a da i dalje budu u skladu sa odredbama direktive. U slučaju grupacije manjih subjekata, ne zahtijeva se pripremanje konsolidovanih finansijskih izvještaja u slučaju da ukupni broj zaposlenih, ukupna vrijednost sredstava i prihoda za sve poslovne subjekte unutar grupacije ne ispunjavaju kriterijume koji su uspostavljeni za definisanje malih subjekata.

25. Prema entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji, sva preduzeća treba da dostave svoje finansijske izvještaje i, kada je to primjenljivo, sa tim vezani revizorski izvještaj, entitetskom registru finansijskih izvještaja. Uz finansijske izvještaje, preduzeća moraju da dostave i godišnji izvještaj koji opisuje njihove aktivnosti, ciljeve, prognoze i rizike. Bosna i Hercegovina ima tri registra finansijskih izvještaja, dva u FBiH, u Sarajevu i Mostaru, te jedan u RS, u Banjoj Luci. Preduzeća treba da dostave pojedinačne finansijske izvještaje prije kraja februara/siječnja, a konsolidovane finansijske izvještaje prije kraja aprila/travnja u FBiH i prije kraja marta/ožujka u RS.

26. Srednja i velika preduzeća, te preduzeća koja se kotiraju na berzi, bez obzira na svoju veličinu, moraju da pripreme polugodišnje finansijske izvještaje. Polugodišnji finansijski izvještaji sastoje se od bilansa stanja, bilansa uspjeha, izvještaja o gotovinskim tokovima, izvještaja o promjenama u kapitalu i napomena uz finansijske izvještaje, pripremljenih u skladu sa standardom IAS 1 *Predstavljanje finansijskih izvještaja* ili IAS 34 *Periodično finansijsko izvještavanje*. Polugodišnji finansijski izvještaji bi trebalo da se dostave prije kraja jula/srpnja. U državama članicama EU od malih i srednjih subjekata se ne zahtijeva da pripremaju polugodišnje finansijske izvještaje.

27. Datum za dostavljanje godišnjih finansijskih izvještaja registru u oba entiteta otežava reviziju izvještaja prije njihovog dostavljanja. Kada bi, međutim, revizori zahtijevali modifikaciju skupa finansijskih izvještaja, oni bi morali da se dostave ponovo. Finansijski supervizori i berze zahtijevaju dostavljanje revidiranih finansijskih izvještaja. Finansijski izvještaji su dostupni na zahtjev u registrima finansijskih izvještaja. Oni, međutim, nisu dostupni u elektronskom obliku.

28. Zakoni o računovodstvu i reviziju entiteta navode listu subjekata koji su podložni obavezi godišnje revizije, bez obzira na veličinu njihovih operacija. Entitetski zakoni o računovodstvu i reviziji zahtijevaju da banke, mikrokreditne institucije, štedne i kreditne zadruge, osiguravajuća društva, preduzeća za lizing, investicioni fondovi, menadžeri investicionih fondova, menadžeri ili brokeri dobrovoljnih penzijskih fondova, berze, brokeri i dileri finansijskih instrumenata i druga finansijska preduzeća, budu klasifikovana kao velika preduzeća, čime su podložni svim obavezama u oblasti računovodstva i revizije.

29. Obje berze, i SASE i BLSE, objavljuju finansijske izvještaje svih subjekata koji se kotiraju u svim segmentima tržišta na svojim prezentacijama na Internetu. Informacije dolaze i iz registra finansijskih izvještaja i iz direktno dostavljenih izvještaja preduzeća koja se kotiraju na berzama (uključujući izvještaje statutarne revizije). Skraćeni finansijski izvještaji se objavljuju u novinama.

30. U sljedećoj tabeli skraćeno su predstavljene obaveze izvještavanja i dostavljanja izvještaja za subjekte iz korporativnog sektora:

Entiteti kao u zakonima o r. i r.	Finansijski izvještaji pravnih lica	Konsolidovani finansijski izvještaji	Odredbe koje se odnose na reviziju	Dostavljanje
Mali subjekti	IFRS ili IFRS za SME osim za nedostatak odredbe za izvještaj o promjenama u kapitalu i gotovinskim tokovima.	Ne, osim ako grupacija premašuje prag za subjekte male veličine (vidjeti stav 24).	Ne zahtijeva se revizija za finansijske izvještaje pravnih lica Revizija u skladu sa standardima ISA se zahtijeva za sve konsolidovane finansijske izvještaje	Finansijski izvještaji pravnih lica do kraja februara/veljače. Konsolidovani finansijski izvještaji: RS: kraj marta/ožujka. FBIH: kraj aprila/travnja.
Subjekti srednje veličine	IFRS (oba entiteta) ili IFRS za SME ¹² .	IFRS	ISA	Dostavljanje kao gore.
Veliki subjekti	IFRS (oba entiteta) ili IFRS za SME	IFRS	ISA	Dostavljanje kao gore.
Kompanije koje se kotiraju Banke Osiguravajuća društva Privatni penzijski fondovi Ostali subjekti od javnog interesa	IFRS	IFRS	ISA	Dostavljanje kao gore.

¹² Standardi IFRS za SME su usvojeni kroz zakon o računovodstvu i reviziji iz 2009. godine u FBiH, dok RS dozvoljava primjenu standarda IFRS za SME za finansijske izvještaje subjekata koji nisu od javnog interesa sa krajem 2011. godine.

31. Ministarstva finansija su odgovorna za superviziju sistema knjigovodstva i računovodstva i osiguravanje da pravna lica poštuju odredbe entitetskih zakona o računovodstvu i reviziji. Supervizija može imati različite oblike: supervizija na licu mjesta, kontrola računovodstvenih i knjigovodstvenih sistema i monitoring i kontrola knjigovodstvene dokumentacije.

32. Svaki od entitetskih zakona o računovodstvu i reviziji u implementaciji detaljno propisuje organizaciju sistema knjigovodstva i računovodstva i uloge lica koja su u njih uključena. Te odredbe u opštem slučaju nisu propisane u zakonu, već u podzakonskim aktima ili regulativama. U svakom slučaju, od svih preduzeća se zahtijeva da opišu (i) organizaciju svojih knjigovodstvenih i računovodstvenih sistema radi osiguravanja da su sve transakcije obuhvaćene i da bi se spriječile i otkrile sve prevare i greške; (ii) procedure interne kontrole računovodstva; (iii) računovodstvene politike i metode evaluacije; (iv) lica koja su pred zakonom odgovorna za transakcije, knjigovodstvene unose i kontrolu tih unosa; (v) tokove knjigovodstvenih dokumenata, kao i rokove za njihovu obradu; (vi) procedure za pripremanje finansijskih izvještaja; (vii) procedure za prikupljanje podataka i pripremanje izvještaja za namjene izvještavanja o uspješnosti, za poreske ili statističke namjene. Entitetski zakoni takođe definišu prirodu knjigovodstvenih dokumenata, njihovu valorizaciju i vremenski raspored u skladu sa kojim ti dokumenti moraju da se uknjiže. Rokovi i vremenski rasporedi u dva entitetska zakona nisu u potpunosti međusobno usklađeni.

33. Generalni direktor preduzeća je odgovoran za računovodstvene i knjigovodstvene aktivnosti. Okvirnim zakonom su poništene odredbe koje su zahtijevale licenciranje računovođa koji su zaposleni na pružanju internih računovodstvenih, knjigovodstvenih i poreskih usluga za preduzeća. Odgovornost generalnog direktora za računovodstvo i reviziju je slična odgovornosti koju on ima za bilo koji interni proces unutar preduzeća.

34. Obaveze preduzeća vezane za statutarnu reviziju definisane su entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji. Sva preduzeća, osim malih, kao i preduzeća čije hartije od vrijednosti se kotiraju na berzi, banke i osiguravajuća društva, imaju obavezu da se podvrgavaju reviziji. Mali subjekti mogu da sprovedu reviziju svojih finansijskih izvještaja, ali to nije obavezno.

35. Revizore akcionarskih društava imenuju akcionari na godišnjem sastanku skupštine akcionara. U preduzećima koje su drukčijeg oblika, direktor koji je imenovan za pravnog zastupnika subjekta imenuje revizore. Zakoni o računovodstvu i reviziji oba entiteta uvode politiku obaveznog rotiranja revizorskih kuća nakon pet godina. Međutim, obavezna rotacija firmi može se odgoditi za dvije godine ako se imenuje novi partner za angažman – partner koji je zadužen za sprovođenje revizije.

36. Državnim Okvirnim zakonom uspostavljena je Komisija za računovodstvo i reviziju BiH. Komisiju su osnovala profesionalna tijela dva entiteta, a ona ima sedam članova, po tri iz svakog od entiteta i jednog iz Distrikta Brčko. Članove komisije imenuju profesionalna tijela na mandat od dvije godine i oni se mogu ponovo imenovati samo jednom. Sama Komisija imenuje svog predsjednika, na mandat od jedne godine. Iako je priznato da je Komisija za računovodstvo i reviziju BiH obezbijedila solidan mehanizam za harmonizaciju profesionalnog nastavnog plana i programa za računovodstvo i reviziju, postoje određeni stavovi da bi, zbog toga što se članstvo Komisije sastoji samo od ljudi iz računovodstvene i revizorske profesije, to moglo da se protumači kao sukob interesa, kada se radi o monitoringu implementacije računovodstvenih i revizorskih standarda. Profesija nije uspjela da, *de facto*, sprovodi monitoring primjene standarda.

37. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH je odgovorna za: (i) prevođenje standarda IFRS, ISA i etičkog kodeksa IESBA, te monitoring njihove primjene; (ii) uspostavljanje nastavnog plana i programa BiH za računovodstvo i reviziju u skladu sa Međunarodnim standardima edukacije koje izdaje IAESB, monitoring njihove primjene i njihovo periodično pregledanje; (iii) uspostavljanje zajedničkih procesa ispitivanja; (iv) monitoring sertifikacije kandidata koji ispunjavaju sve zahtjeve vezane za edukaciju, obuku, ispite i radno iskustvo, koju obavljaju profesionalna tijela; (v) monitoring procedura za sertifikaciju i licenciranje profesionalnih računovođa i revizora. Komisija za računovodstvo i reviziju objavljuje informacije o svojim aktivnostima državnom Savjetu/Vijeću ministara na godišnjoj osnovi.

38. Okvirnim zakonom su harmonizovana zvanja i zahtjevi za pristupanje računovodstvenoj profesiji. Ta zvanja sada su ograničena zakonom. Državni Okvirni zakon je ograničio pet postojećih zvanja na tri (dva za računovođe, jedno za revizore), što odražava nivo kvalifikacija. Zakon definiše tri zvanja koja odražavaju progresivno rastuće skupove zahtjeva vezanih za edukaciju i radno iskustvo: (i) sertifikovani računovodstveni tehničar, (ii) sertifikovani računovođa, i (iii) ovlaštenu revizor. Profesionalna tijela izdaju sertifikate i licence za računovođe i sertifikate za ovlaštene revizore. Entitetska ministarstva finansija su nadležne institucije za obezbjeđivanje licenci ovlaštenim revizorima. U skladu sa Okvirnim zakonom, svim licima koja imaju validna zvanja, sertifikate i licence dobijene u skladu sa zakonom ta zvanja će biti priznata u svakom dijelu Bosne i Hercegovine, bez potrebe da ispunjavaju ikakve dodatne zahtjeve.

39. Okvirnim zakonom su propisani maksimalni zahtjevi za edukaciju, licenciranje i obuku. Entiteti ne mogu da nameću dodatne zahtjeve u odnosu na taj zakon vezano za edukaciju, ispitivanje i profesionalnu obuku. Zakon takođe propisuje da će su revizorski izvještaji valjani u cijeloj Bosni i Hercegovini bez obzira na to u kom entitetu revizori imaju boravište. 2005. i 2006. godine, u toku prelaska na novi poredak, lica koja su tada bila pomoćnici revizora morala su da pohađaju četrdeset sati CPD i polažu test profesionalne kompetentnosti da bi postala ovlaštenu revizori. Različita zvanja za računovođe, kao što su „nezavisni računovođa“ ili „pomoćni revizor“, obuhvaćena su zvanjem „ovlaštenu revizor“.

40. Okvirni zakon ne sadrži nikakve zahtjeve za licenciranje za računovođe koji su zaposleni u privatnim ili javnim preduzećima. Kao što je već pomenuto, Okvirni zakon je poništio zahtjev za licenciranje računovođa koji su zaposleni da pružaju usluge internog računovodstva, knjigovodstva i poreske usluge za preduzeća. Međutim, od računovođa koji pripremaju finansijske izvještaje još uvijek se zahtijeva da imaju licencu. U kontekstu zemlje u kojoj korporativno upravljanje zahtijeva velika unapređenja, taj zahtjev je razumljiv.

41. Samo revizorske kuće koje imaju licencu entitetskog MF imaju pravo da izdaju izvještaje statutarne revizije u Bosni i Hercegovini. Licence za revizorske kuće izdaju entitetska ministarstva finansija. Revizorska kuća može da sprovodi usluge revizije samo ako zapošljava barem jednog ovlaštenog revizora sa punim radnim vremenom na neodređeno vrijeme. Iako je praksa da revizorski tim uključuje ovlaštenog revizora, cijeli tim ne mora da ima licence i sertifikaciju. Entitetska ministarstva finansija obezbjeđuju licence ovlaštenim revizorima svake tri godine, uz uslov da su revizori ispunili zahtjeve vezane za CPD propisane u Okvirnom zakonu (najmanje 120 sati u toku tri godine). Revizorska kuća takođe mora da bude u vlasništvu većine ovlaštenih revizora ili neke druge revizorske kuće. Revizorske licence za revizorske kuće koje su već licencirane u drugom entitetu ili Distriktu izdaju se u skladu sa Okvirnim zakonom.

42. U FBiH, samo revizorske kuće koje imaju najmanje dva licencirana revizora mogu da izvršavaju statutarne revizije subjekata od javnog interesa. Subjekti od javnog interesa uključuju akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću koja imaju više od 8 miliona prihoda – što predstavlja jedan od pragova kojima se definišu velika preduzeća - ili koja (u skladu sa zakonom) premašuju pragove za SME, preduzeća kojima se trguje na berzi, banke,

investicijski fondovi, osiguravajuća društva i brokerska preduzeća, ostala preduzeća koja pružaju finansijske usluge ili za koje se konsolidovani finansijski izvještaji takođe podvrgavaju reviziji.

43. Entitetski zakoni o računovodstvu i reviziji predviđaju procedure licenciranja ovlaštenih revizora i zahtijevaju javni registar revizora i revizorskih kuća. Trebalo bi napomenuti, međutim, da su samo revizorske kuće ovlaštene da sprovode revizije. Revizorska kuća bi trebalo da zapošljava barem jednog revizora sa punim radnim vremenom na neograničeno vrijeme.

44. Javne registre revizorskih kuća održavaju entitetska ministarstva finansija. Javni registri su dostupni preko internetskih prezentacija dva ministarstva finansija. Informacije sadržane u javnim registrima u skladu su sa odredbama Direktive o statutarnoj reviziji, to jest, oni uključuju ime, adresu i registracijski broj svake revizorske kuće, pravni oblik., imena i poslovne adrese vlasnika i akcionara, kao i članova upravnog ili rukovodnog tijela, te imena ovlaštenih revizora koje revizorska kuća zapošljava. Entitetska ministarstva finansija su uspostavila neophodne procese za ažuriranje informacija na pravovremen način. Uz javne registre, ministarstva finansija održavaju registre licenciranih ovlaštenih revizora pojedinaca. Ministarstva finansija obnavljaju licence na osnovu završetka programa kontinualne profesionalne edukacije (CPD).

45. Oba entitetska zakona o računovodstvu i reviziji zahtijevaju da revizorske kuće imaju osiguranje od profesionalne odgovornosti. Revizorska kuća se mora osigurati od rizika vezanih za štete koje može izazvati netačno revizorsko mišljenje. Minimalni iznos osiguranja po slučaju trebalo bi da bude 50.000 KM, a za klijente kao što su banke, preduzeća za lizing, investicijski i penzijski fondovi i osiguravajuća društva, taj iznos mora da bude barem 500.000 KM. Tim zadužen za izvještaj ROSC nije obaviješten o bilo kakvom slučaju u kojem je neko osiguravajuće društvo izvršilo isplatu tolikog iznosa klijentu revizije za račun neke revizorske kuće.

46. Kao što je već pomenuto, Okvirni zakon ne razmatra pitanja obezbjeđenja kvaliteta, javnog nadzora i istraga i discipliniranja. Svim tim pitanjima bave se nedavno usvojeno entitetski zakoni o računovodstvu i reviziji, iako se odredbe u tim oblastima u dva entiteta u znatnoj mjeri razlikuju. Obuhvat Okvirnog zakona ukazuje na koncenzus koji je izgrađen u to vrijeme između dvije entitetske vlade i profesionalnih tijela.

47. Agencije za bankarstvo entiteta zahtijevaju od banaka da pripremaju finansijske izvještaje zasnovane i na standardima IFRS i na njihovim prudencijalnim regulativama, a da ih nakon toga podvrgnu reviziji. Taj dvostruki zahtjev je doveo do toga da finansijski izvještaji banaka koji se proizvode nisu u skladu sa standardima IFRS. Banke su takođe u obavezi da objavljuju skraćene finansijske izvještaje, uključujući revizorsko mišljenje. Objavljivanje revizorskog mišljenja o potpunim finansijskim izvještajima zajedno sa skraćenim finansijskim izvještajima, koji su, po prirodi, nekompletni finansijski izvještaji, moglo bi da navede na pogrešne zaključke. Kada se skraćeni finansijski izvještaji objavljuju, trebalo bi da se navede da je verzija koja se objavljuje skraćena i treba se uključiti poziv na registar u koji su dostavljeni potpuni finansijski izvještaji. Revizorski izvještaj o potpunim finansijskim izvještajima ne bi trebalo da se priključi skraćenim finansijskim izvještajima, već bi trebalo da se objavi da li je izraženo nekvalifikovano, kvalifikovano ili negativno mišljenje revizije, ili da revizori nisu bili u mogućnosti da izraze revizorsko mišljenje. Takođe bi trebalo da se objavi da li je revizorski izvještaj uključivao pozivanje na bilo koja pitanja na koja su revizori ukazali pažnju kroz naglašavanje, bez kvalifikovanja revizorskog mišljenja. Entitetske agencije za superviziju banaka treba da odobre revizorske kuće prije nego što se one mogu imenovati za statutarne revizore banaka.

48. Entitetske agencije za superviziju u osiguranju zahtijevaju mjesečne, kvartalne i godišnje regulatorno izvještavanje, uz dostavljanje finansijskih izvještaja. Zahtijeva se da finansijski izvještaji budu dostavljeni zajedno sa izvještajem statutarne revizije do kraja aprila/travnja. Konsolidovani finansijski izvještaji zahtijevaju se u septembru/rujnu. Agencija za nadzor u osiguranju RS odobrava imenovanje statutarних revizora osiguravajućih društava. Agencija FBiH to ne radi.

49. Specifične odlike statutarних okvira u FBiH i RS razmatraju se u narednim odjeljcima.

A.1 Statutarни оквир u FBiH

50. Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH iz 2009. godine implementira odredbe državnog Okvirnog zakona, uz druge odredbe. U stvari, nekoliko odredbi Zakona o računovodstvu i reviziji FBiH predstavlja ponavljanje odredbi iz državnog Okvirnog zakona, kako bi im se obezbijedila sila zakona na entitetskom nivou. Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH podijeljen je na osam poglavlja i 77 članova: (i) Osnovne odredbe, (ii) Profesionalna zvanja i kvalifikacije, (iii) Računovodstveni i knjigovodstveni sistemi, (iv) Finansijsko izvještavanje, (v) Revizija finansijskih izvještaja, (vi) Supervizija kvaliteta rada revizora, (vii) Kaznene odredbe, (viii) Prelazne i završne odredbe.

51. Novim Zakonom o računovodstvu i reviziji FBiH uspostavljen je Odbor za javni nadzor (OJN) i reviziju, koji je u stvari Komora revizorskih firmi. Zakon propisuje da će odgovornosti OJN biti implementirane u 2010. godini. U skladu sa odredbama Direktive o statutarnoj reviziji, on će imati konačnu odgovornost za sljedeće: (i) licenciranje revizora i revizorskih kuća, (ii) usvajanje standarda revizije, (iii) etičke standarde i standarde interne kontrole kvaliteta, (iv) kontinualnu edukaciju, (v) obezbjeđenje kvaliteta i sistem istraga i disciplinovanja. Treba napomenuti da su kroz Okvirni zakon i Zakon FBiH već usvojeni standardi revizije i etički standardi, pa će prema tome uloga OJN biti da osigurava sprovođenje tih standarda. Sa tim ciljem on će morati da sprovodi superviziju i izgrađuje mehanizme za istraživanje i disciplinovanje.

52. Revizorska komora je stvorena Zakonom o računovodstvu i reviziji FBiH iz 2009. godine i trebalo je da bude uspostavljena do 30. juna/lipnja 2010. godine. Dobila je ulogu uspostavljanja metodologije za implementaciju programa pregleda za obezbjeđivanje kvaliteta za firme za statutarnu reviziju i statutarne revizore, monitoring i provjeravanje rada revizorskih kuća i predlaganje mjera za poboljšavanje kvaliteta revizije MF FBiH, uključujući i plan za istraživanje i disciplinovanje statutarних revizora i revizorskih kuća. Njena uloga se takođe odnosi i na razvoj metodologija revizije za revizorske kuće, uključujući standardne formulare za radne dokumente, te objavljivanje etičkog kodeksa. Ukupno 65 revizorskih kuća usaglasilo je Status Revizorske komore i dostavilo ga MF na odobravanje. Revizorska komora će biti finansirana iz članarine. Prema zakonu, Revizorska komora treba da bude uspostavljena do 30. juna/lipnja 2010. godine, dok bi operativne smjernice trebalo da budu razvijene do kraja juna/lipnja 2011. godine. Od nje će se zahtijevati da informiše MF o svojim aktivnostima na šestomjesečnom nivou. Međutim, zakon ne propisuje kada bi OJN trebalo da bude uspostavljen.

53. Revizorske kuće igraju važnu ulogu kroz razmjenu svojih znanja i instrumenata u zajednici relativno malih i srednjih praksi. Međutim, ne bi bilo mudro dati im statutarnu odgovornost za djelotvorno kontrolisanje sebe samih. To ne bi dovelo do poboljšanja ni u kvaliteti revizije ni u gledanju na kvalitet revizije, a moglo bi čak i da smanji stepen povjerenja u funkciju revizije. Prema tome, pravovremena implementacija OJN, u skladu sa onim što je propisano u Zakonu o računovodstvu i reviziji FBiH, biće od suštinske važnosti. MF bi trebalo da pojasni statut, funkciju, uloge i odgovornosti Komore revizora prije nego što joj omogući da radi kroz administrativnu uredbu. To bi pomoglo da se postigne cilj propisivanja uspostavljanja

djelotvornog sistema obezbjeđivanja kvaliteta za statutarne revizije u FBiH unutar okvira koji je konzistentan sa principima Direktive o statutarnoj reviziji i Preporuke EC o obezbjeđivanju kvaliteta za reviziju finansijskih izvještaja subjekata od javnog interesa.

54. Novi Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH poziva na uspostavljanje Odbora za javni nadzor (OJN). OJN će imenovati Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na prijedlog Ministra finansija; ne postoji nikakav definisan mehanizam za to da regulatori predlažu kandidate. Članovi OJN neće morati da budu profesionalni revizori, već lica sa adekvatnim poznavanjem računovodstva i revizije. OJN će imati konačnu odgovornost za nadgledanje registracije revizorskih kuća, usvajanje standarda i profesionalne etike, internu kontrolu kvaliteta, implementaciju zahtjeva vezanih za kontinualnu profesionalnu edukaciju, obezbjeđivanje kvaliteta i disciplinu.

55. Djelotvornost OJN će takođe zavistiti od njegove sposobnosti da utiče na sistem obezbjeđivanja kvaliteta koji će implementirati Komora revizora, te od njegovog direktnog angažmana u pregled statutarne revizije za subjekte od javnog interesa. OJN će zahtijevati znatnu tehničku podršku u toku nekoliko godina da bi postao djelotvoran i da bi bio sposoban da uvjeri javnost u pouzdanost funkcije revizije. Do sada nije postojao mehanizam obezbjeđivanja kvaliteta koji bi razmatrao rad statutarne revizije, čak ni za subjekte od javnog interesa. SRRF-FBiH je uspostavio komisiju za kvalitet 2007. godine, ali ona nikad nije operacionalizovana. Biće od suštinske važnosti da OJN komunicira o svojim nalazima sa Komisijom za računovodstvo i reviziju BiH tako da to tijelo može da koristi nalaze OJN za kreiranje programa CPD koji će ojačati kapacitete profesije.

56. Novi Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH uključuje odredbe u kojima se razmatra pitanje sukoba interesa. On ne koristi direktno pristup prijetnji i zaštitnih mehanizama koji je predviđen Preporukom EC za nezavisnost statutarne revizije, već uspostavlja listu situacija koje mogu predstavljati sukob interesa i u kojima revizori ne mogu da sprovedu revizije. Revizorska kuća ili revizor ne mogu da sprovedu reviziju preduzeća (i) ako imaju u vlasništvu akcije preduzeća, (ii) ako su pripremili finansijske izvještaje ili pružali pomoć preduzeću u njegovom knjigovodstvu, (iii) ako je preduzeće povezano sa revizorskom kućom iz čega se mogu pojaviti pitanja nezavisnosti, (iv) ako je revizor, njegov/njen supružnik, ili lice u rodu na njim /njom do drugog stepena srodstva, član nadzornog odbora, član uprave ili radnik preduzeća, te u bilo kojoj drugoj situaciji koja bi mogla da dovede do nečeg što bi se posmatralo kao sukob interesa. Tim za izvještaj ROSC smatra da je taj pristup nadopunjujući sa pristupom prijetnji i zaštitnih mehanizama koji je usvojen u Okvirnom zakonu iz Etičkog kodeksa koji je izdao IESBA.

A.2 Statutarni okvir u RS

57. Zakon o računovodstvu i reviziji RS iz 2009. godine implementira odredbe državnog Okvirnog zakona, uz druge odredbe. Zakon je podijeljen na devet poglavlja i 58 članova: (i) Osnovne odredbe, (ii) Sistemi knjigovodstva i računovodstva, (iii) finansijsko izvještavanje, (iv) Savjet za računovodstvo i reviziju RS, (v) revizija finansijskih izvještaja, (vi) Supervizija, (vii) Zvanja, ispitivanje, sertifikacija i licenciranje, (viii) Kaznene odredbe, (ix) Prelazne i završne odredbe.

58. Mehanizmi za monitoring i sprovođenje odredbi Zakona o računovodstvu i reviziji RS iz 2009. godine predstavljaju osnovnu razliku između dva entitetska zakona o računovodstvu i reviziji. Pošto se RS odlučila da ne stvara nova tijela koja bi preuzela ulogu eksternog obezbjeđivanja kvaliteta za računovodstvenu profesiju u tom entitetu, nije predviđena Komora revizora. Monitoring kvaliteta rada računovodstvenih i revizorskih firmi izvršavaće resor za računovodstvo i reviziju u MF, koje će savjetovati Savjet za računovodstvo i reviziju RS.

59. U RS se uspostavljaju dva nivoa eksternog obezbjeđivanja kvaliteta: na prvom nivou, koji je u sklopu MF, pregledaće se kvalitet rada koji su izvršile revizorske kuće; na drugom nivou, u Savezu računovođa i revizora RS (SRR-RS), pregledaće se kvalitet rada njegovih članova. Za sada su to samo pojedinci. Iako su neki od tih pojedinaca uključeni u revizorske aktivnosti, oni ne sprovode usluge statutarne revizije same po sebi, jer se statutarne revizije mogu ugovarati samo sa revizorskim kućama. Trebalo bi napomenuti, međutim, da se sistem eksternog obezbjeđivanja kvaliteta koji je opisan Direktivom o statutarnoj reviziji primjenjuje na revizorske kuće i revizore koji potpisuju revizorska mišljenja.

60. Zakon o računovodstvu i reviziji RS dodijelio je odgovornost za sisteme obezbjeđivanja kvaliteta i javni nadzor MF. MF, prema tome, ima konačnu odgovornost za nadgledanje: (i) licenciranja revizora i revizorskih kuća, (ii) implementacije standarda interne kontrole kvaliteta, (iii) implementacije kontinualne edukacije, (iv) sistema eksternog obezbjeđivanja kvaliteta i istraživanja i disciplinovanja. Pošto su Okvirnim zakonom propisani standardi ISA i etički standardi, MF nema odgovornost za njihovo usvajanje, ali je zaduženo za osiguravanje njihovog sprovođenja. Pri sprovođenju svoje odgovornosti za javni nadzor, MF će savjetovati Savjet RS za r. i r, koji takođe ima odgovornost za uspostavljanje kriterijuma za određivanje naknada za reviziju. MF je uspostavilo jedinicu odgovornu za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta koja će pregledati rad revizorskih kuća, kao i rad računovodstvenih firmi. Ono je uspostavilo smjernice za javni nadzor (metodologiju) i plan pregleda za 2010. godinu, u skladu sa kojim je sproveden pregled 7 revizorskih kuća. Jedinica za sada ima tri člana osoblja. Obezbjeđivanje kvaliteta licenciranih revizora će biti povjereno SRR-RS. Takođe treba napomenuti da odredbe Direktive o statutarnoj reviziji ne obuhvataju računovodstvenu profesiju.

61. Zakonom o računovodstvu i reviziji RS uspostavljen je Savjet za r. i r. RS, a MF je imenovalo članove tog savjeta. Savjet za r. i r. RS je odgovoran ministru finansija. Njegova uloga je između ostalog da saraduje sa Komisijom za računovodstvo i reviziju BH, lokalnim i stranim institucijama koje su uključene u edukaciju u oblasti računovodstva i revizije i sa domaćim i stranim profesionalnim tijelima; da sprovodi monitoring primjene standarda IFRS i ISA; da uspostavlja kriterijume za određivanje naknada za revizorske usluge; da sprovodi monitoring procesa primjene direktiva EU u oblastima računovodstva i revizije i da predlaže strategije implementacije koje su prikladne za RS; te da učestvuje u pripremanju strategije i razvoju akcionog plana za poboljšavanje kvaliteta finansijskog izvještavanja u RS. Članovi Savjeta za računovodstvo i reviziju su predstavnici MF, profesionalnih tijela i univerzitetski profesori, a članstvo se može proširiti na druga lica koja bi mogla da daju svoj doprinos radu Savjeta kroz svoje teorijsko znanje i praktično iskustvo.

62. Do kraja 2010. godine Savjet za računovodstvo i reviziju je već održao nekoliko sastanka. Cilj drugog sastanka je bio da se razmatra metodologija za implementaciju sistema javnog nadzora i plan za pregled za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta za 2010. godinu. MF je sada odgovorno za nadzor nad radom revizorskih kuća, pri čemu svaka revizorska kuća treba da bude podvrgnuta pregledu jednom u pet godina. To nije u skladu sa Direktivom o statutarnoj reviziji, koja propisuje da se rad revizorskih kuća koje obavljaju reviziju u subjektima od javnog interesa pregleda svake tri godine, a da se rad svih drugih firmi pregleda jednom u šest godina.

63. MF RS je izdalo uredbu kojom se dozvoljava korištenje standarda IFRS za SME u 2011. godini. Savjet za r. i r. RS prepoznaje važnost standarda IFRS za SME i preporučio je da bi za subjekte koji nisu od javnog interesa bilo mnogo lakše i jednostavnije da primjenjuju taj standard, čime bi se u znatnoj mjeri poboljšao bilans troškova i koristi vezano za njihovo usvajanje.

B. Računovodstvena i revizorska profesija

64. Računovodstvenu i revizorsku profesiju na državnom nivou predstavlja Komisija za računovodstvo i reviziju BiH, koja je obezbijedila mehanizam za saradnju između profesionalnih tijela entiteta. Ta komisija je već dala pozitivan doprinos razvoju objedinjenog okvira za cijelu teritoriju BiH za zahtjeve vezane za edukaciju, obuku i kontinualnu profesionalnu edukaciju za računovođe i revizore. Savez računovođa, revizora i finansijskih radnika FBiH (SRRF-FBiH) i SRR-RS – jedina profesionalna tijela koja su do kraja 2009. godine uživala statutarno priznanje – članovi su osnivači Komisije. Od januara/siječnja 2010. godine još jedno profesionalno tijelo je dobilo statutarno priznanje u FBiH - Savez revizora. U novembru/studenom 2010. godine, SRR-RS je primljen u Međunarodnu federaciju računovođa (IFAC) kao punopravna članica, dok je SRRF-FBiH primljen kao pridružena članica.

65. Statutarno priznavanje saveza revizora u BiH predstavlja izazov za Komisiju za r. i r. BiH. Statut Komisije za računovodstvo i reviziju BiH predviđa buduće uključivanje drugih profesionalnih tijela, uz uslov da ona postignu barem pridruženo članstvo u IFAC-u. Određenje Saveza revizora FBiH kao profesionalnog tijela u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziju iz 2009. godine moglo bi da zahtijeva promjenu statuta Komisije, kako bi se omogućilo zastupanje tog Saveza unutar odbora Komisije, pošto Savez nije članica IFAC-a. Ako Savez revizora ne saraduje sa Komisijom, to bi moglo da predstavlja prijetnju po objedinjeni okvir za edukaciju. Statutarno prepoznavanje profesionalnog tijela daje mu pravo da vodi svoje programe edukacije i CPD i da izdaje pravno priznate profesionalne kvalifikacije, uključujući i one koje dozvoljavaju licima koja ih imaju da budu licencirana da sprovode statutarne revizije.

66. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH je bila djelomično uspješna u promovisanju harmonizovanog pristupa među profesionalnim tijelima u Bosni i Hercegovini u odnosu na njihove uloge u skladu sa odgovarajućim entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji koji su usvojeni od 2004. godine. Entitetska MF, akademski krugovi uopšte i profesionalni savezi izrazili su zadovoljstvo u odnosu na stepen saradnje, kolaboracije i saglasnosti koji je Komisija ostvarila među ranije podijeljenim profesijama. Iako je Komisija do sada bila uspješna u svom mandatu vezanom za razvoj i administraciju jedinstvenog pristupa za cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine za zahtjeve koji se odnose na kvalifikacije, ispitivanje i kontinualnu profesionalnu edukaciju (CPD) za računovodstvene i revizorske profesionalce, ona još nije riješila svoju ulogu vezano za monitoring i implementaciju profesionalnih standarda (uključujući standarde IFRS, ISA i Etički kodeks), niti je adekvatno riješila pitanje osiguravanja dostupnosti ažuriranih prevoda međunarodnih standarda, kroz sporazume i prevođenju i usvajanju sa relevantnim globalnim propisivačima standarda, pošto je dala prednost opciji da te funkcije delegira natrag svojim članicama, profesionalnim tijelima.

67. Iako Komisija BiH ima vitalnu ulogu u obezbjeđivanju jedinstvenog glasa za računovodstvenu i revizorsku profesiju u Bosni i Hercegovini, te mehanizma za omogućavanje profesiji da implementira zajedničke zahtjeve i programe za ulazak u profesiju, koji je omogućio međusobno priznavanje kvalifikacija unutar Bosne i Hercegovine, ona nije ni profesionalno računovodstveno tijelo za sebe, niti propisivač standarda. Značajno je što je Komisija izbacila pominjanje svoje uloge određivanja standarda u svojim godišnjim izvještajima. Iako Komisija ima potencijalno značajnu ulogu u pregovaranju o sporazumima o prevođenju za međunarodne standarde, usvajanje sporazuma za prevođenje međunarodnih standarda i dalje ostaje kompetencija na entitetskom nivou.

68. Od 2005. godine, Komisija za računovodstvo i reviziju BiH postala je konsultativna komisija koja zastupa različita profesionalna računovodstvena i revizorska tijela unutar Bosna i Hercegovine i dobro igra svoju ulogu u održavanju objedinjenog okvira za zahtjeve za inicijalnu edukaciju, obuku i kontinualnu profesionalnu edukaciju. U nedostatku učestvovanja Komisije u bilo kojem mehanizmu za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta za poštivanje standarda IFRS, ISA i

Etičkog kodeksa, taj zadatak će sada pažljivo podvrgavati monitoringu vlade entiteta. Jedina prilika za profesiju da ostane uključena u monitoring primjene standarda je da se aktivno uključi u saradnju sa entitetskim vladama na pitanjima eksternog obezbjeđivanja kvaliteta i njihovom rješavanju. Kao što je već pomenuto, monitoring nad eksternim obezbjeđivanjem kvaliteta obavljaće OJN i MF u FBiH, a u RS direktno MF. MF RS će takođe biti direktno odgovorno za javni nadzor.

69. Okvirnim zakonom je uspostavljen sistem priznavanja stranih kvalifikacija. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH je ovlaštena da sertifikuje lica koja su kvalifikovana u drugim oblastima odgovornosti ako ta lica mogu da pokažu da ne samo da ispunjavaju zahtjeve IFAC-a vezane za edukaciju u zemlji u kojoj su se kvalifikovala, već i da imaju edukaciju, iskustvo i poznavanje poreskog i pravnog sistema Bosne i Hercegovine u skladu sa nastavnim planom i programom zemlje za profesionalne računovođe i revizore. Sa svoje strane, entitetska profesionalna tijela, na koje je Komisija delegirala proces sertifikacije, priznaju strane kvalifikacije samo na osnovu procesa uzajamnog prepoznavanja. Iako taj proces dobro funkcioniše sa susjednim zemljama (npr. Crna Gora, Srbija, Hrvatska), kvalifikacije građana BiH koji su pohađali profesionalne programe i ispite u nekim od stanih profesionalnih tijela, na primjer u Udruženju ovlaštenih sertifikovanih računovođa (Association of Chartered Certified Accountants, ACCA), nisu priznate u Bosni i Hercegovini. Njima se ne daju nikakvi popusti od profesionalnih ispita koji su opisani u stavu 82, osim onih koje dobijaju zbog svog akademskog obrazovanja.

B.1 Profesija u FBiH

70. Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH iz 2009. godine obezbjeđuje statutarno priznavanje za dva profesionalna tijela za računovodstvo i reviziju: Savez računovođa, revizora i finansijskih radnika FBiH (SRRF-FBiH), koji predstavlja uniju tri saveza koja su se saglasila da se okupe pod krovom SRRF-FBiH 2003. godine; takođe postoji i Savez revizora FBiH, formiran 2003. godine, za revizore koje je licencirao raniji Institut računovođa i revizora, koji je ukinut entitetskim Zakonom o računovodstvu FBiH iz 2005. godine. Mnogi članovi tog udruženja, ako ne i većina članova, članovi su, koliko se razumije, i SRRF-FBiH.

71. Termin “statutarno priznavanje” u kontekstu kako Zakona o računovodstvu i reviziji FBiH iz 2005. godine, tako i zakona iz 2009. godine, odnosi se na ovlaštenja koja su data propisanim profesionalnim tijelima da obezbjeđuju inicijalnu i kontinualnu profesionalnu edukaciju u računovodstvu i reviziji za lica koja žele da se počnu baviti aktivnostima koje su regulisane u okviru Zakona. Ta profesionalna tijela su jedina kojima je dozvoljeno da primjenjuju profesionalnu edukaciju. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH bira pružaocima CPD. Zvanja “sertifikovani računovođa” i “ovlašteni revizor” su zakonom zaštićena u FBiH i samo ona lica koja su primljena za članove priznatih profesionalnih tijela imaju pravo da koriste ta zvanja. Uz to, MF će razmatrati prijave za licence za reviziju samo od članova profesionalnih tijela koji su završili svoju profesionalnu edukaciju, prošli ispite, imaju profesionalno iskustvo i ispunjavaju zahtjeve vezane za CPD, što određuje Komisija za računovodstvo i reviziju BiH.

72. SRRF-FBiH predstavlja uniju tri ranija profesionalna udruženja u FBiH, pri čemu nijedno od njih prije 2004. godine nije uživalo statutarno priznanje. 2009. godine 4921 ovlašteni računovođa bio je član SRRF-FBiH, što uključuje 497 ovlaštenih revizora; uz to, 141 ovlašteni računovodstveni tehničar je takođe bio član SRRF-FBiH. Ta tri tijela su bila Udruženje računovođa i finansijskih radnika zaposlenih u javnom sektoru FBiH (JAFIS) i dva udruženja računovođa i revizora, pri čemu je svako većinom predstavljalo etničke hrvatske i bosanske profesionalce unutar FBiH. Statut i upravljački dokumenti SRRF-FBiH propisuju jednako zastupanje tih još uvijek registrovanih udruženja. Otkako je dobio statutarno priznanje u entitetskom Zakonu o računovodstvu i reviziji FBiH iz 2005. godine, SRRF-FBiH je učestvovao

u upravljanju Komisijom za računovodstvo i reviziju BiH i sprovodio je jedinstveni program profesionalne edukacije Komisije, uključujući i uspostavljanje zahtjeva za CPD u FBiH. SRRF-FBiH ima svoje predstavnike u Komisiji za računovodstvo i reviziju BiH i ukazao je timu zaduženom za izvještaj ROSC svoje namjere da zatraži pridruženo članstvo u Međunarodnoj federaciji računovođa.

73. SRRF-FBiH još nije razvio puni spektar aktivnosti zrelog profesionalnog tijela i moraće da izgradi striktno sisteme kontrole nad aktivnostima koje delegira drugim subjektima. SRRF-FBiH je najvećim dijelom usmjeren na administrativni dio procesa za profesionalnu kvalifikaciju i licenciranje za računovođe. On je nedavno pokrenuo saradnju sa Hrvatskom radi prevođenja standarda IFRS, ISA i Etičkog kodeksa, koji nisu bili ažurirani nekoliko godina i, kao rezultat toga, u maju/svibnju 2010. godine objavljena je ažurirana verzija standarda IFRS. Savez ugovara pružanje usluga profesionalne edukacije i CPD. Iako je stvorio komisije odgovorne za implementaciju sistema eksternog obezbjeđivanja kvaliteta i istraga i disciplinovanja, one nikada nisu operacionalizovane. SRRF-FBiH je primljen u IFAC u novembru/studenom 2010. godine kao pridružena članica.

74. Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH iz 2009. godine dao je statutarno priznanje Savezu revizora FBiH. Svi ovlašteni revizori su članovi SRRF-FBiH, iako su neki od njih takođe članovi i Saveza revizora. Iako konkurencija u obezbjeđivanju ponude edukacije i CPD za računovođe i revizore obezbjeđuje šiti izbor i mogla bi da unaprijedi kvalitet materijala, tim zadužen za izvještaj ROSC bi želio da naglasi važnost objedinjenog pristupa uspostavljanju, implementaciji i sprovođenju standarda za profesiju na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

B.2 Profesija u RS

75. Savez računovođa i revizora RS (SRR-RS) uživa statutarno priznanje kao profesionalno računovodstveno i revizorsko tijelo u skladu sa entitetskim Zakonom o računovodstvu i reviziji RS (iz 2005. i 2009. godine). Uspostavljen 1996. godine, da bi obezbijedio organizaciju sa profesionalnim članstvom za lica koja su se kvalifikovala u okviru sistema bivše Jugoslavije, SRR-RS je kao punopravna članica primljen u IFAC u novembru/studenom 2010. godine, a član posmatrač je u *Federation des Experts Comptables Mediterraneens* (FCM) od 2009. godine.

76. SRR-RS ima ukupno 5.191 člana sa pravom glasa (179 ovlaštenih revizora, 2512 sertifikovanih računovođa, 2500 sertifikovanih računovodstvenih tehničara). Uz to, Savez ima 881 člana bez prava glasa, koji su studenti. MF je odgovorno za izdavanje licenci pojedinačnim revizorima i revizorskim kućama, a svako ko se prijavi za licencu za bavljenje statutarom revizijom mora da obezbijedi dokaze o tome da je ispunio uslove SRR-RS vezane za profesionalnu edukaciju, ispite, iskustvo i CPD i da osigura da stalno bude član Saveza sa dobrom reputacijom. Ministarstvo izdaje licence koje se obnavljaju za ovlaštene revizore na period od tri godine, sve dok oni imaju dokument SRR-RS u kom se navodi da su ispunili zahtjeve vezane za kontinualnu profesionalnu edukaciju.

77. SRR-RS ima svoje predstavnike u Komisiji za računovodstvo i reviziju BiH. On sprovodi objedinjeni program profesionalne edukacije u oblasti računovodstva i revizije i ispita Komisije koji dovodi do zvanja „sertifikovani računovodstveni tehničar“, „sertifikovani računovođa“ i „ovlašteni revizor“ koja su zakonom zaštićena na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

78. SRR-RS učestvuje u procesu prevođenja standarda IFRS na srpski jezik, što vodi Savez računovođa i revizora Srbije, tao što je dio grupe za pregledanje koja sprovodi monitoring nad procesom prevođenja. Savez nudi članovima redovno ažuriranje standarda IFRS.

79. Od osnivanja Komisije za računovodstvo i reviziju BiH 2004. godine, SRR-RS je učestvovao u njenim aktivnostima. On to radi tako što preuzima vodstvo i daje tehničku podršku Komisiji u skladu sa sporazumom o rotiranju, a takođe daje finansijske doprinose zajedno sa SRRF-FBiH. Pošto je već imao razvijen program CPD, Komisija za računovodstvo i reviziju BiH je dala SRR-RS odgovornost za obezbjeđivanje prvog programa CPD u 2006. godini u RS.

80. 28. aprila/travnja 2010. godine Upravni odbor SRR-RS je usvojio regulativu o kontroli kvaliteta svog članstva. Članovi SRR-RS su fizička lica, a ne računovodstvene ili revizorske firme. Iako može pomoći unapređivanju kvaliteta revizije, taj sistem za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta nije usmjeren na revizorske kuće, pa prema tome ne može da djelotvorno implementira odredbe Direktive o statutarnoj reviziji. Cilj regulative je da odredi da li članovi SRR-RS obavljaju svoje računovodstvene i revizorske usluge tako da koriste standarde ISA, IFRS i IAS, kao i da li poštuju Etički kodeks. Kvalitet će podvrgavati monitoringu ad hoc Komisija za monitoring i primjenu regulativa o računovodstvu i reviziji (Komisija za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta RS). Ta komisija će se sastojati od pet članova koji se ne bave profesionalnim aktivnostima revizije; članovi komisije će biti ili lica koja ne rade u praksi a imaju adekvatna znanja o računovodstvu i reviziji ili ovlašteni revizori koji nisu bili aktivni u toku perioda od barem tri godine.

81. Komisija SRR-RS za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta će (i) definisati standarde za eksterno obezbjeđivanje kvaliteta, (ii) planirati program eksternog obezbjeđivanja kvaliteta, (iii) pružati podršku svojim članovima pri razvoju dobrog razumijevanja ciljeva obezbjeđenja kvaliteta i u implementaciji i održavanju prikladnog sistema kvaliteta. U toku pripreme sistema za obezbjeđivanje kvaliteta, Komisija će razmatrati Direktivu EU o statutarnoj reviziji i preporuke Komisije EU.

C. Profesionalna edukacija i obuka

82. Državni Okvirni zakon propisuje zahtjeve vezane za profesionalnu edukaciju za tri kategorije lica koja rade u računovodstvenoj praksi: Sertifikovane računovodstvene tehničare (Certified Accounting Technician, CAT), Sertifikovane računovođe (Certified Accountant, CA) i Ovlaštene revizore (Authorized Auditor, AA). Od svih kandidata za ta zvanja zahtijeva se da završe kurs teorijske nastave koji je propisan Objedinjenim programom profesionalne edukacije u oblasti računovodstva i revizije u Bosni i Hercegovini. Oni moraju da prođu objedinjene sertifikacione ispite koje je razvila Komisija za računovodstvo i reviziju BiH i koje u cijeloj Bosni i Hercegovini administriraju entitetski profesionalni savezi za računovodstvo i reviziju koji imaju statutarno priznanje za te namjene u skladu sa odgovarajućim entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji. SRRF-FBiH na godišnjem nivou objavljuje tendere za potencijalne subjekte za pružanje CPD i administraciju ispita. Kvalifikaciona struktura se sastoji od tri progresivna nivoa, sa ukupno 14 kurseva i ispita¹³:

83. Od sertifikovanih računovodstvenih tehničara se zahtijeva da završe kurseve i polože ispite za predmete od 1 do 4 (vidjeti fusnotu br 15). Sertifikovane računovođe moraju da završe kurseve od 1 do 4 (ili da dobiju oslobađanje od jednog ili više tih kurseva zbog toga što već imaju kvalifikacije, kao što su univerzitetska diploma za kurs koji obuhvaća taj sadržaj) i da završe kurseve i profesionalne ispite za predmete od 5 do 9 na listi. Uz zahtjeve za Sertifikovane računovođe, od kandidata za Ovlaštene revizore se zahtijeva da polože i ispite za predmete od 10 do 14 na listi.

¹³ 1-Uvod u finansijsko računovodstvo; 2-Troškovno i upravljačko računovodstvo; 3- Menadžment i komunikacije; 4- Informacione tehnologije i primjene; 5- Privredno pravo i primjene; 6-Primjene upravljačkog računovodstva; 7- Finansijsko izvještavanje; 8- Revizija i interne kontrole; 9-Primjene finansijskog menadžmenta; 10-Napredno upravljačko računovodstvo; 11-Napredna revizija; 12-Napredno finansijsko izvještavanje; 13-Napredni finansijski menadžment; 14-Strategijski menadžment.

84. Uz to, komisija je odredila zahtjeve za profesionalno iskustvo za svako od pomenutih zvanja. Ti zahtjevi premašuju minimalni broj godina koji je određen u zahtjevima IES-5 Praktično iskustvo, kao i minimalni broj godina koji je propisan u Direktivi o statutarnoj reviziji za Ovlaštene revizore.

85. U državnom Okvirnom zakonu zahtijeva se da Sertifikovani računovođe, Ovlašteni revizori i Sertifikovani računovodstveni tehničari završe najmanje 120 sati CPD u toku trogodišnjeg perioda. Taj zahtjev je odredila Komisija za računovodstvo i reviziju BiH, koja je razvila plan za priznavanje odobrenih pružaoca CPD. Zahtjev vezan za CPD sprovede profesionalni savezi na nivou entiteta. U praksi, zahtjev vezan za CPD na godišnjoj osnovi prate profesionalna tijela, koja zahtijevaju od članova da završe 40 sati CPD svake godine.

86. Iako Komisija za računovodstvo i reviziju BiH i profesionalna tijela propisuju CPD za profesionalne računovođe i statutarne revizore, postojeći pristup ne uzima potrebe profesionalaca u obzir u potpunosti. Izgleda da je sistem CPD najvećim dijelom zasnovan na inputima i vođen ponudom, pri čemu se poštivanje zahtjeva postiže obaveznim pohađanjem kurseva CPD koje organizuju odobreni pružaoci (to uključuje profesionalna tijela). Ne postoji zvanično priznavanje kurseva unutar institucija koje sertifikovanim računovođama i ovlaštenim revizorima obezbjeđuju, na primjer, veće revizorske kuće. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH i profesionalna tijela bi trebalo da razviju sistem za ocjenjivanje potreba za CPD unutar profesionalne računovodstvene zajednice, podstičući obezbjeđivanje kurseva koji daju priliku računovođama i revizorima da osavremene svoje poznavanje najnovijih standarda i objava IAASB, IASB, IESBA, zajedno sa standardima i objavama drugih relevantnih određivača standarda, te da se upoznaju sa dešavanjima u sklopu the *acquis communautaire*.

87. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH propisuje sadržaj programa profesionalne edukacije u oblasti računovodstva i revizije Bosne i Hercegovine. Iako je nastavni plan i program uopšte uzev u skladu sa međunarodnim standardima edukacije (IES-2, Sadržaj programa profesionalna računovodstvene edukacije i IES-8, Zahtjevi vezani za kompetentnost revizorskih profesionalaca), te sa Direktivom o statutarnoj reviziji EU, on ipak nije u potpunosti održao priključak sa dešavanjima vezanim za standarde ISA, IFRS i etičkim odredbama koje su u znatnoj mjeri ažurirane otkako je 2005. godine usvojen nastavni plan i program za Bosnu i Hercegovinu. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH bi trebalo da ažurira nastavni program tako da se obavezni sadržaj programa profesionalne edukacije u računovodstvu i reviziji u potpunosti uskladi sa zahtjevima standarda IES-8 i Direktive o statutarnoj reviziji, koja je posljednji put ažurirana 2006. godine. Konkretno oblasti mogućeg poboljšanja uključuju specifičnu identifikaciju zahtjeva standarda IFRS i ishoda učenja u predmetima Finansijsko računovodstvo, Finansijsko izvještavanje i napredno finansijsko izvještavanje, sa posebnim referencama na nivoe znanja koji se zahtijevaju. Sličan pristup takođe se preporučuje za predmete Revizija i interna kontrola i napredna revizija, uzimajući u obzir *pojašnjene* standarde ISA.

88. Obrazovni i nastavni resursi koji treba da podrže djelotvornu implementaciju nastavnog plana i programa i sistema ispita za profesionalne računovođe u Bosni i Hercegovini postaju u sve većoj mjeri zastarjeli. Ocjenjujući kvalitet profesionalne edukacije za računovodstvo i reviziju, tim zadužen za izvještaj ROSC je pregledao udžbenike koje je Komisija propisala i za kandidate i za nastavnike, za svaki od predmeta unutar nastavnog plana i programa. Primijećeno je da Komisija pokušava da riješi rastući problem zastarjelosti udžbenika koji pokrivaju predmete koji zahtijevaju redovno ažuriranje time što dodaje dodatne udžbenike na listu preporučene literature, u opštem slučaju one koje su objavili univerzitetski profesori i nastavnici. Komisija bi možda željela da istraži mogućnost pregovaranja o pravima za objavljivanje i prevođenje ažuriranih obrazovnih materijala, posebno u predmetima finansijskog izvještavanja i revizije, sa međunarodnim snabdjevačima obrazovnim materijalima i nastavnim resursima. Značajan napor uložen je između 2002. i 2005. godine da se ažurirani udžbenici

obezbjede svim univerzitetima u RS i FBiH. Ni univerziteti ni profesija od tada nisu radili na održavanju tih napora.

89. Uniformne ispite za profesionalne računovođe i revizore u Bosni i Hercegovini uspostavlja Komisija za računovodstvo i reviziju BiH a administriraju ih entitetska priznata profesionalna tijela u toku maja/svibnja i novembra/studenog svake godine. To predstavlja unapređenje u odnosu na situaciju o kojoj je izvještavano u sklopu izvještaja ROSC iz 2004. godine, a korištenje smjernica IAESB za administriranje ispita u Komisiji obezbijedilo je koristan okvir za djelotvornu administraciju profesionalnih ispita u cijeloj Bosni i Hercegovini. Tim zadužen za izvještaj ROSC primijetio je da je struktura ispitnih formulara evaluirala, kroz korištenje ispitnih pitanja sa višestrukim izborom odgovora, zajedno sa studijama slučaja i esejima. Budući pregled nastavnog programa i pratećih obrazovnih materijala takođe će uključivati i pregled strukture ispita, radi osiguravanja da se principi IES-3, profesionalne vještine i opšte obrazovanje, IES-4, Profesionalne vrijednosti, etika i stavovi, i IES-6, Ocjena profesionalnih sposobnosti i kompetencije, adekvatno uzimaju u obzir u sklopu programa profesionalne računovodstvene edukacije. Taj pregled bi trebalo da obavi Komisija za r. i r. BiH.

90. Zahtjevi vezani za praktično iskustvo Sertifikovanih računovođa i ovlaštenih revizora predstavljaju suštinski važan element programa profesionalne edukacija u računovodstvu i reviziji. Angažman Komisije u toj oblasti je ograničen na propisivanje kvantitativnih smjernica, dok entitetski profesionalni računovodstveni i revizorski savezi u stvari implementiraju te smjernice. Direktiva o statutarnoj reviziji propisuje eksplicitne zahtjeve koji su kreirani da bi se osiguralo da se statutarne revizori progresivno obučavaju tako da postignu minimalne obavezne kompetencije za obavljanje funkcija statutarne revizije. Zahtjevi profesionalnih računovodstvenih tijela ne uspijevaju da dostignu sve zahtjeve standarda IAESB IES-5 zahtjevi vezani za praktično iskustvo i IES-8 zahtjevi vezani za kompetencije revizorskih profesionalaca. Trebalo bi da za pripravnike bude uspostavljen sistem odobrenih praksi obuke za statutarne revizore, se kvalitativnim ciljnim nivoima za obuku, pri čemu bi profesionalna tijela obezbjeđivala djelotvoran i kontinualan monitoring njegove implementacije. Postojeći sistemi koji su uspostavljeni ne daju garanciju da revizori ostvaruju relevantna praktična iskustva u toku svoje obuke.

C.1 Profesionalna edukacija u računovodstvu i reviziji u FBiH

91. Vodeći univerziteti u FBiH, uključujući Univerzitet u Sarajevu i Univerzitet u zapadnom Mostaru, ostvarili su određeni napredak u integraciji računovodstva i revizije u svoj nastavni plan i program u okruženju strogo ograničenih resursa. Na primjer, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu je ostvario dodatni napredak na integraciji edukacije iz oblasti računovodstva, finansijskog menadžmenta i revizije u svoje programe za dodiplomske i postdiplomske studije. Odjel za računovodstvo i reviziju, međutim, uključuje samo jednog profesora dva docenta i tri asistenta, za rastući broj studenata. Uz program za Bachelor diplome, Univerzitet u Sarajevu nudi i program za Master iz računovodstva i održava nekoliko sporazuma o saradnji sa univerzitetima iz Evrope i iz susjednih zemalja. Master program se nudi kroz sporazum o saradnji sa programom postdiplomskih studija računovodstva i revizije Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Zagrebu. Univerzitet u zapadnom Mostaru takođe ima sporazum o saradnji sa Univerzitetom u Zagrebu. Ostali univerziteti u FBiH su ostvarili manji stepen napretka i nisu bili u jednakoj mjeri podržani razvojnim finansiranjem.

92. Preko pružaoca obuke koje je akreditovala Komisija za računovodstvo i reviziju profesori sa drugih univerziteta FBiH, kao što su Univerzitet u Mostaru, postaju u sve većoj mjeri uključeni u pružanje profesionalne edukacije i programa CPD u računovodstvu. Ta dešavanja dovode do jačanja suštinski važnih veza između profesionalnih tijela i univerzitetskog sektora. To takođe dovodi i do poboljšavanja klime za prihvatanje reformi nastavnog plana i programa unutar univerzitetskog sektora, što će obezbijediti diplomiranim

studentima znanja i vještine iz računovodstva i revizije kojima će poboljšati kvalitet finansijskog izvještavanja i revizije u FBiH.

93. SRRF-FBiH ugovara svoje programe edukacije za pripremanje kandidata prijavljenih za pohađanje ispita za računovodstvenu sertifikaciju. Taj program nije obavezan. Obezbeđivanje kurseva i ispiti su dati na tender i dodjeljeni konzorcijumu privatnih pružalaca i univerziteta u Sarajevu. Taj univerzitet, uz kurseve koje može da obezbijedi, donosi i svoje kapacitete za organizaciju ispita.

94. SRRF-FBiH takođe ugovara svoje programe za CPD kroz proces tendera. SRRF-FBiH na godišnjem nivou objavljuje tendere za pružanje programa CPD i ugovara ih sa konzorcijumima nekoliko privatnih pružalaca obuke sa cijele teritorije FBiH. Kao što je već pomenuto, pružaoci CPD moraju imati akreditaciju Komisije za računovodstvo i reviziju BiH. Šest privatnih preduzeća pruža kurseve obuke, pored Ekonomskog fakulteta u Sarajevu. Iako su misije za due diligence pregled za izvještaj ROSC dobile tek ograničen stepen povratnih informacija o CPD, za kurseve obuke je rečeno da su bili korisni, iako su uglavnom bili ograničeni na računovodstvo. Uz to, povratne informacije su sugerisale da zahtjevi vezani za CPD nisu uvijek bili striktno sprovedeni, pošto su neki od ispitanika ukazali da nije bilo neophodno pohađati kurseve da bi se iskoristila CPD. Jednostavno registrovanje i plaćanje za kurseve bilo je dovoljno. Takođe, programi CPD koje su obezbjeđivale pojedinačne revizorske kuće ne priznaju se, iako su te firme i dalje kvalifikovane da se prijave kao pružaoci CPD. Pri tome bi morale da prihvate i druge učesnike na kurseve obuke, pored svog osoblja.

95. Primijećeni stepen fleksibilnosti sistema CPD u FBiH predstavlja pitanje pošto bi određeni učesnici u CPD mogli da smatraju da to predstavlja nedostatak kvaliteta. Procesi CPD bi trebalo da budu ojačani i Komisija za računovodstvo i reviziju BiH i SRRF-FBiH bi trebalo da stvore mehanizme za verifikaciju pohađanja kurseva među učesnicima CPD i da pažljivo prate kvalitet pružanja CPD. Iako se takav sistem monitoringa ne zahtjeva u sklopu standarda IES-7, on je od suštinske važnosti ako se želi da OJN FBH radi u skladu sa Direktivom o statutarnoj reviziji.

C.2 Profesionalna edukacija u RS

96. Za razliku od SRRF-BiH, SRR-RS sam sprovodi objedinjeni program profesionalne edukacije za računovodstvo i reviziju i sistem ispitivanja Komisije za računovodstvo i reviziju BiH. SRR-RS je imenovana kompetentna ovlaštena institucija u entitetskom Zakonu RS za implementaciju sistema za postizanje priznatih kvalifikacija sertifikovanog računovodstvenog tehničara, Sertifikovanog računovođe i Ovlaštenog revizora. Savez ima dobre resurse i predstavlja dobro organizovano profesionalno tijelo koje je do sada u velikoj mjeri bilo usmjereno na profesionalnu edukaciju i obuku.

97. Od 2004. godine, preporuke vezane za obaveznu CPD koje je odredila Komisija za r. i r. BiH su u RS implementirane. Kurseve CPD nudi samo SRR-RS. Najveći dio sesija CPD nudi se u toku (i) godišnjeg kongresa SRR-RS i (ii) polugodišnjih seminara CPD. Poštivanje zahtjeva vezanih za CPD se prati korištenjem sistema bodova i uzima se u obzir i učestvovanje na kongresu i seminarima i pohađanje pojedinačnih događaja.

98. Univerzitet u Banjoj Luci i Univerzitet u Istočnom Sarajevu uključili su više kurseva programa profesionalne edukacije u računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine u svoj nastavni plan i program. Studenti univerziteta studiraju koristeći iste obrazovne materijale koje je propisala Komisija za računovodstvo i reviziju BiH za predmete Finansijsko računovodstvo, Revizija i interna kontrola, Troškovno i upravljačko računovodstvo i Finansijski menadžment. Univerzitetski sektor ima svoje predstavnike u obrazovnim i ispitnim komisijama. On ima i nekoliko profesora koji podučavaju računovodstvo i reviziju i neki od njih su članovi Odbora za

obrazovanje SRR-RS. U RS postoje samo dva univerziteta, ali oni međusobno blisko saraduju, što rezultuje boljim korištenjem akademskog profesionalnog kadra.

D. Uspostavljanje računovodstvenih i revizorskih standarda

99. U okvirnom zakonu za računovodstvo i reviziju BiH propisano je da su standardi IFRS jedini računovodstveni standardi koje treba da koriste svi tipovi subjekata koji dostavljaju izvještaje i da su standardi ISA jedini standardi revizije koji treba da se koriste u reviziji u cijeloj Bosni i Hercegovini. Zakon o računovodstvu i reviziji za FBiH iz 2009. godine uveo je standarde IFRS za SME kao moguće računovodstvene standarde za taj sektor, a MF RS će istim putem poći 2011. godine. Oba entiteta će, međutim, morati da pojasne kojim preduzećima će biti dozvoljeno da koriste te standarde za pripremanje svojih godišnjih i konsolidovanih finansijskih izvještaja. Te odredbe bi trebalo da budu usklađene tako da doprinose jedinstvenom ekonomskom prostoru u Bosni i Hercegovini. Primjena standarda IFRS na SME za pripremanje finansijskih izvještaja subjekata koja nisu od javnog interesa olakšala bi administrativni teret koji nose subjekti koji nisu od javnog interesa i ojačala bi kvalitet njihovog finansijskog izvještavanja.

100. Prevođenje standarda IFRS i ISA i dalje predstavlja problem. Kao što je već pomenuto, entiteti koriste jezike koji imaju određene sličnosti ali se pišu različitim pismima; u Bosni i Hercegovini ukupno koegzistiraju tri zvanična jezika. Komisija za računovodstvo i reviziju BiH odgovorna je za prevođenje i objavljivanje standarda IFRS i ISA. 2006. godine Komisija je delegirala tu odgovornost na profesionalna tijela na entitetskom nivou, konkretno SRR-RS za RS i SRRF-FBiH za FBiH.¹⁴ Konsekventno, SRRF-FBiH i SRR-RS su 2006. godine objavili prevode standarda, zasnovane na verziji standarda sa kraja 2004. godine. SRRF-FBiH je objavio ažuriranu verziju standarda u maju/svibnju 2010. godine. U RS revizori od 2005. godine mogu da koriste priručnik koji je obezbijedio savez računovođa Srbije koji ima ugovore o prevođenju sa IFAC-om i Fondacijom IFRS. Fondacija za IFRS i IFAC dozvoljavaju samo jedan prevod po jeziku za standarde IFRS, ISA i Etički kodeks.

101. Dok računovođe u RS imaju pristup standardima IFRS i ISA koji su prevedeni na srpski i koje je objavio Savez računovođa u Srbiji, računovođe u FBiH nisu, sve do nedavno, imale pristup hrvatskim prevodima. Članovi SRR-RS su uključeni u komisiju za pregled koja osigurava kvalitet srpskih prevoda, a ta komisija za pregled je dio mehanizma kvaliteta koji zahtijeva Fondacija za IFRS. MF Hrvatske, koje je odgovorno za prevođenje IFRS na hrvatski, ponudilo je da svoje prevode podjeli sa SRRF-FBiH. Slična saradnja predviđa se u vezi sa prevodima standarda ISA.

102. Mehanizmi prevođenja će, međutim, morati da se ojačaju da bu se osigurala trajna i pravovremena dostupnost prevoda za sve računovođe i revizore. Da bi se to postiglo, neophodna je saradnja različitih tijela vlade i saveza zemalja koje dijele iste jezike, kako na tehničkom, tako i na finansijskom frontu. Stabilan proces prevođenja dobro podržan resursima je od suštinske važnosti.

E. Osiguravanje sprovođenja računovodstvenih i revizorskih standarda

103. Mehanizmi za monitoring i osiguravanje sprovođenja postoje samo na entitetskom nivou i izvršavaju ih institucije za finansijsku superviziju na entitetskom nivou. Uz to, Komisija za računovodstvo i reviziju BiH, od koje se Okvirnim zakonom zahtijeva da sprovodi monitoring primjene standarda računovodstva i revizije, delegirala je tu ulogu na profesionalna tijela, čime je mehanizam monitoringa gurnula natrag dolje na entitetski nivo. Monitoring

¹⁴ Ta odluka Komisije za računovodstvo i reviziju objavljena je u službenom glasniku pod brojem 81/06.

primjene standarda IFRS i ISA nikada nisu sprovodila profesionalna tijela, pa je zato donijeta odluka entitetskih vlada da preuzmu vodstvo u uspostavljanju sistema obezbjeđivanja kvaliteta i javnog nadzora kroz entitetske zakone o računovodstvu i reviziji (na snazi od 1. januara/siječnja 2010. godine), kao i u približavanju okvira računovodstva i revizije zahtjevima relevantnih dijelova *acquis communautaire*.

104. Komisija za vrijednosnice FBiH i Komisija za hartije od vrijednosti RS bi trebalo da implementiraju standarde zasnovane na principima koje izdaje Evropska uprava za hartije od vrijednosti i tržišta, sa ciljem davanja svog doprinosa konzistentnoj primjeni standarda IFRS na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

E.1 Osiguravanje sprovođenja računovodstvenih i revizorskih standarda u FBiH

105. Komisija za hartije od vrijednosti FBiH ne sprovodi monitoring finansijskih izvještaja subjekata koji se kotiraju na berzi. Finansijski izvještaji se pregledaju samo u toku javnih modifikacija, tj. kada se broj akcija povećava ili smanjuje na osnovu izvještaja nezavisnog revizora. SEC FBiH nema ni resurse ni kapacitet da sprovodi monitoring finansijskih izvještaja svih preduzeća koja se kotiraju. Ona, međutim, ne sprovodi ni monitoring finansijskih izvještaja tri preduzeća koja se kotiraju na zvaničnom segmentu berze. Komisija sprovodi monitoring aktivnosti brokera, kao i aktivnosti određenog broja investicijskih fondova, zatvorenog i otvorenog tipa, za koje sprovodi pregled usklađenosti sa odredbama. SEC FBiH ima samo četiri profesionalna člana osoblja zadužena za superviziju svih subjekata.

106. Supervizija Agencije za superviziju banaka u FBiH uglavnom služi regulatornim namjenama. Ona se oslanja na rad statutarnih revizora za pregled usklađenosti finansijskih izvještaja banaka i odredila je minimalne zahtjeve za revizorske izvještaje. Finansijski izvještaji treba da se pripremaju na osnovu standarda IFRS, a nakon toga ih Agencija za superviziju banaka FBiH modifikuje da bi ocijenila poštovanje politika rezervisanja za opšte zajmove i regulatornih politika obezvrjeđenja za zajmove i druga sredstva. Revizori revidiraju finansijske izvještaje koji nisu pripremljeni u skladu sa standardom IFRS u suprotnosti sa zakonom o računovodstvu i reviziji FBiH. U slučaju da se u revizorskom izvještaju identifikuju bilo kakve stavke koje nisu u skladu sa zakonima, Agencija za superviziju banaka može da poduzme korektivne aktivnosti. Revidirani finansijski izvještaji banaka moraju se dostaviti Agenciji za superviziju banaka FBiH u roku od šest mjeseci od kraja fiskalne godine.

107. Agencija za nadzor u osiguranju FBiH ne provjerava obračun tehničkih rezervi osiguravajućih društava; ona se oslanja na aktuare društava da to urade ili da pregledaju finansijske izvještaje osiguravajućih društava radi osiguravanja njihove usklađenosti sa standardima IFRS. Inspekcije koje Agencija sprovodi na terenu i iz svojih prostorija uglavnom su posvećene pregledu usklađenosti sa konkretnim regulatornim odredbama. Sva osiguravajuća društva moraju da zaposle barem jednog aktuara koji ima licencu Agencije za nadzor u osiguranju FBiH. Licenciranje je zasnovano na dobijanju aktuarske diplome nakon dvogodišnjeg kursa na Univerzitetu u Sarajevu. Aktuari dostavljaju izvještaje Agenciji o obračunu tehničkih i matematičkih rezervi i drugih osiguravajućih rezervi. Agencija za nadzor u osiguranju FBiH ne može, međutim, da nameće bilo kakve finansijske sankcije preduzećima koja te odredbe ne poštuju, ili njihovim upravama. Najsveobuhvatniji izvještaj se dostavlja Agenciji za nadzor u osiguranju FBiH do kraja aprila/travnja za prethodnu godinu, a u drugoj polovini godine za konsolidovane finansijske izvještaje.

E.2 Osiguravanje sprovođenja računovodstvenih i revizorskih standarda u RS

108. Komisija za hartije od vrijednosti RS ima ad hoc pristup osiguravanja sprovođenja obaveza vezanih za reviziju za subjekte koji se kotiraju na berzi. Pregledi finansijskih

izvještaja preduzeća koja se kotiraju na berzi RS sprovode se samo kada se modifikuje kapital, uglavnom slično kao i u FBiH. Prema tome SEC RS pregleda finansijske izvještaje samo neredovno, što ne omogućava djelotvorne procedure monitoringa. Izgleda da resursi Komisije nisu adekvatni, imajući u vidu broj subjekata koje bi trebalo pregledati. Ljudski i finansijski resurse SEC bi trebalo da budu ojačani, a fokus njihovog rada za subjekte koji se kotiraju trebalo bi da bude na zvaničnom segmentu BLSE, koji uključuje 23 preduzeća, ili na aktivnom dijelu „slobodnog“ tržišta.

109. Do 2010. godine, Agencija za superviziju banaka u RS uglavnom je imala regulatornu svrhu. Počevši od 2010. godine, međutim, ona će morati da osigurava korištenje standarda IFRS, pošto instrukcije MF sada zahtijevaju da finansijske institucije implementiraju i regulatorne/prudencijalne odredbe i pripremaju finansijske izvještaje u skladu sa IFRS. Agencija za superviziju banaka u RS želi da institucije pokažu dodatne rezerve koje se zahtijevaju za obračun obaveznog kapitala predviđenog regulativama. Iako osoblje već ima određeni stepen poznavanja IFRS, kapacitet timova za superviziju na terenu i u centrali će morati da se ojača u toj oblasti.

110. Agencija za nadzor u osiguranju osnovana je 2006. godine i još uvijek nema struktuirane procese za pregled finansijskih izvještaja koje su pripremila osiguravajuća društva. Iako je nedavno uvela određene kvalitetne dodatke svom timu supervizora finansijskog izvještavanja, nedostaju joj procedure za izbor osiguravajućih društava koja bi bila povrgnuta pregledu i priručnik za superviziju za konzistentan pristup superviziji. Tim za regulatornu superviziju uključuje aktuare, koji imaju univerzitetske diplome sa specijalizacijom na nivou mastera.

III. RAČUNOVODSTVENI STANDARDI U TEORIJI I PRAKSI

A. Uvod

111. Pošto okvirni zakon BiH propisuje da su standardi IFRS, u verziji koju izdaje IASB, jedini računovodstveni standardi koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, ne postoji jaz u standardima koji bi trebalo ocijeniti. Taj zahtjev datira iz 2004. godine, ali nedostatak ažuriranih prevoda standarda IFRS, u kombinaciji sa nedostatkom kapaciteta u BiH za primjenu standarda IFRS, dovodi do toga da postoji nizak stepen usklađenosti finansijskih izvještaja sa standardima IFRS. Svako preduzeće izgleda ima svoje razumijevanje toga koji je datum izdavanja standarda koji bi trebalo da se koriste, što doprinosi nedostatku usklađenosti sa standardima IFRS. Jaz u usklađenosti je ocijenjen u oba entiteta kroz pregled 13 finansijskih izvještaja iz FBiH i 11 finansijskih izvještaja iz RS. Ocjena usklađenosti sa standardima IFRS je bila komplikovana zbog široko prisutnog korištenja standardnih formulacija u računovodstvenim politikama i drugim ključnim objavama. Veliki dio teksta je, kako izgleda, bio kopiran iz modela finansijskih izvještaja koji su obezbijedila revizorske kuće.

112. Mali broj finansijskih izvještaja uključivao je objavljivanje računovodstvenih politika i ključnih pretpostavki i procjena koje bi se adekvatno bavile transakcijama i okolnostima u subjektima o kojima se radi i koje bi bile konkretno prilagođene poslovanju subjekta o kom se radi. Prilagođavanje računovodstvenih politika, zajedno sa objavljivanjem ključnih pretpostavki i procjena, pomaže čitaocu da bolje razumije kako aktivnosti preduzeća utiču na njegovu uspješnost i finansijsko stanje.

113. Zbog relativno male veličine uzorka ishod ocjene usklađenosti ne može se smatrati reprezentativnim za preduzeća Bosne i Hercegovine. Prema tome, iako su ti nalazi korisni za ukazivanje na potencijalne sistemske probleme u finansijskom izvještavanju, oni će se odnositi samo na nedostatke koji su otkriveni u finansijskim izvještajima preduzeća o kojima se radilo. Ocjena ipak daje određeni utisak o opštem nedostatku usklađenosti finansijskih izvještaja sa standardima IFRS za preduzeća za koja se smatra da su od javnog interesa. Dodatni pregled finansijskih izvještaja šest SME iz registra finansijskih izvještaja daje čak i lošiju sliku o usklađenosti sa standardima IFRS, pri čemu neki izvještaji koji se zahtijevaju u skladu sa standardima IFRS u potpunosti nedostaju, a nivo objavljivanja je daleko ispod traženog. Uz to, formulari koji su korišteni za finansijske izvještaje nisu bili harmonizovani između entiteta.

B. Nedostatak usklađenosti u FBiH

114. Da bi se ocijenio nedostatak usklađenosti za finansijske izvještaje koji su pripremljeni u skladu sa IFRS u FBiH izvršen je pregled 13 setova revidiranih finansijskih izvještaja. Svi finansijski izvještaji koji su izabrani bili su pripremljeni sa krajem 2008. godine. Uzorak je uključivao finansijske izvještaje banaka (4), osiguravajućih društava (2), investicionog fonda (1), neprofitnog subjekta (1) i drugih preduzeća iz sektora preduzeća (5). Bez obzira na izjave u okviru finansijskih izvještaja ili revizorskih izvještaja o tome da su izvještaji u skladu sa IFRS, samo četiri od 12 skupova finansijskih izvještaja bilo je pripremljeno u skladu sa IFRS.

C. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za sektor preduzeća u FBiH

115. Iako je pet preduzeća iz sektora preduzeća u FBiH izjavilo da su njihovi finansijski izvještaji bili pripremljeni u skladu sa standardima IFRS, koje izdaje IASB, revizorski izvještaji za dva preduzeća ukazivali su na široka i značajna odstupanja od IFRS. Oblasti neusklađenosti sa IFRS koje su identifikovane u dva revizorska izvještaja uključivale su: (i)

mjerenje zaliha i imovine, postrojenja i opreme, (ii) određivanje gubitaka od obezvrjeđenja potraživanja i drugih finansijskih sredstava i (iii) nedostatak prikazivanja obaveza za naknade zaposlenima. Određene računovodstvene politike i objavljivanja ključnih pretpostavki i procjena često se nisu bavile na adekvatan način transakcijama i okolnostima u kojima su se nalazili subjekti o kojima se radilo. Takođe je postojala sumnja u to da li je ijedno od preduzeća poštivalo IFRS u verziji koji izdaje IASB za periode koji su završeni 31. decembra / prosinca 2008. godine.

116. Takođe je nejasno koji standardi IFRS, te sa kojim datumom, su primijenjeni u pripremi finansijskih izvještaja. Određeni finansijski izvještaji ukazuju na to da su u skladu sa IFRS koji su usvojeni na državnom nivou na neki raniji datum ili da su prevedeni na lokalni jezik na neki raniji datum. Da bi se ustvrdila usklađenost sa standardima IFRS, finansijski izvještaji moraju da budu usklađeni sa IFRS koje je odobrio IASB i koji se primjenjuju na računovodstvene periode koji se završavaju 31. decembra/prosinca 2008. godine.

D. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za finansijski sektor u FBiH

117. U FBiH finansijski izvještaji banaka nisu usklađeni sa IFRS. U skladu sa zakonom o računovodstvu i reviziji FBiH, od banaka se zahtjeva da pripreme finansijske izvještaje u skladu sa IFRS. Finansijski izvještaji četiri banke navode da su oni pripremljeni u skladu sa IFRS uz modifikacije Agencije za superviziju banaka, u odnosu na određivanje gubitaka od obezvrjeđenja finansijskih sredstava. Oni, prema tome, nisu usklađeni sa IFRS. Revizorski izvještaji za tri banke pominju slične nalaze, dok revizorski izvještaj za četvrtu banku pominje samo usklađenost sa **lokalnim** odredbama za računovodstvo.

118. Određene računovodstvene politike i objavljivanja ključnih pretpostavki i procjena često se ne bave na adekvatan način transakcijama i okolnostima u bankama o kojima se radi. Konkretno, računovodstvene politike za obezvrjeđenje finansijskih sredstava su u sukobu sa drugim objavljivanja time što ukazuju na usklađenost sa standardom IAS 39, umjesto sa odredbama Agencije za superviziju banaka. Određene banke objavljuju efekt odstupanja od standarda IFRS u verziji koju objavljuje IASB, kao što je obračun rezervisanja za obezvrjeđenje finansijskih sredstava.

119. Takođe postoje kontradikcije između izjava o usklađenosti u finansijskim izvještajima i izjava o odgovornosti uprave za finansijske izvještaje. Konfuzija potiče iz izjave o odgovornosti uprave za finansijske izvještaje koji su uključeni u godišnje izvještaje. Dok se određene izjave odnose na obavezu da se finansijski izvještaji pripremaju u skladu sa standardima IFRS uz modifikacije Agencije za superviziju banaka, ostale ukazuju na obavezu da se finansijski izvještaji izdaju u skladu sa standardima IFRS u verziji koju objavljuje IASB.

120. Finansijski izvještaji dva osiguravajuća društva i investicijskog fonda ukazuju na to da su pripremljeni u skladu sa lokalnim standardima i da nisu u skladu sa standardima IFRS. Revizorski izvještaj za jedno osiguravajuće društvo i investicijski fond izražavaju nekvalifikovano mišljenje u smislu usklađenosti sa standardima IFRS, iako određene računovodstvene politike i objavljivanja nisu u skladu sa IFRS. Finansijski izvještaji dva osiguravajuća društva nisu u skladu sa IFRS. U finansijskim izvještajima investicijskog fonda navodi da su pripremljeni u skladu sa **lokalnim** standardima. Računovodstvene politike koje je investicijski fond primijenio za mjerenje investicija (finansijskih sredstava) nisu u skladu sa zahtjevima standarda IAS 39 za mjerenje po fer vrijednosti. Iznenađujuće je, prema tome, da su revizori izrazili mišljenje da finansijski izvještaji fonda predstavljaju finansijsku poziciju i rezultate pravično u skladu sa IFRS.

E. Nedostatak usklađenosti u RS

121. Da bi se ocijenio nedostatak usklađenosti za finansijske izvještaje koji su pripremljeni u okviru IFRS u entitetu RS pregledano je 11 skupova revidiranih finansijskih izvještaja. Svi finansijski izvještaji koji su izabrani bili su pripremljeni sa krajem 2008. godine. Uzorak je uključivao finansijske izvještaje banaka (3), osiguravajućih društava (2), investicijskog fonda (1) i drugih preduzeća u sektoru preduzeća (5). Međutim, bez obzira na izjave o usklađenosti u finansijskim izvještajima ili revizorskim izvještajima, samo dva od 11 skupova finansijskih izvještaja bila su u skladu sa standardima IFRS. Štaviše, ocjena njihove usklađenosti sa IFRS bila je komplikovana zbog široko prisutnog korištenja standardnih formulacija u računovodstvenim politikama i drugim ključnim objavama.

F. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za sektor preduzeća u RS

122. U finansijskim izvještajima pet preduzeća u sektoru preduzeća navodi se da su bili pripremljeni u skladu sa standardima IFRS, koje izdaje IASB, ali jedno preduzeće je objavilo izuzetke od punog poštivanja standarda IFRS. Revizorski izvještaji za druge dvije kompanije pominjali su velika i značajna odstupanja od IFRS, a preduzeće je objavilo nekompletan skup finansijskih izvještaja. Oblasti neusklađenosti sa IFRS koje su identifikovane uključivale su sljedeće: (i) neobjavljivanje informacija koje se zahtijevaju u skladu sa standardom IFRS 7 *Finansijski instrumenti*; (ii) mjerenje i objavljivanje informacija o zalihama, imovini, postrojenjima i opremi i nematerijalnim sredstvima, (iii) određivanje gubitaka od obezvrjeđenja potraživanja i drugih finansijskih sredstava, (iv) nedostatak priznavanja obaveza za naknade zaposlenih i (v) korigovanje grešaka iz prethodnog perioda. Finansijski izvještaji jedne kompanije nisu uključivali računovodstvene politike, napomene, izvještaj o gotovinskim tokovima i izvještaj o promjenama na kapitalu. Štaviše, postoje određene sumnje u vezi sa tim da li neke od kompanija poštuju IFRS u verziji koji izdaje IASB za periode koji su završeni 31. decembra/prosinca 2008. godine.

123. Postoje dokazi o određenom stepenu konfuzije o tome koji standardi IFRS, te sa kojim datumom, bi trebalo da se primjenjuju, ili koji su primjenjivani, u priprema. Finansijski izvještaji bi trebalo da navode da su u skladu sa IFRS ako i samo ako su usklađeni sa standardima IFRS koje je odobrio IASB i ako se primjenjuju na računovodstvene periode koji se završavaju 31. decembra / prosinca 2008. godine. Međutim, određeni finansijski izvještaji navode da su u skladu sa standardima IFRS koji su usvojeni na neki raniji datum ili prevedeni na lokalni jezik na neki raniji datum.

G. Nedostatak usklađenosti sa IFRS za finansijski sektor u RS

124. U finansijskim izvještajima triju banaka navodi se da su bili pripremljeni u skladu sa lokalnim odredbama, koje uključuju IFRS od 2005. godine. Prema tome, finansijski izvještaji nisu finansijski izvještaji prema IFRS (jedna banka daje takvu izjavu). Revizorski izvještaj za sve četiri banke pozivaju se samo na **lokalne** računovodstvene standarde i regulative. Pošto finansijski izvještaji nisu finansijski izvještaji po IFRS, ne može se dati nikakva ocjena o njihovoj usklađenosti sa standardima IFRS.

125. U finansijskim izvještajima dva osiguravajuća društva navodi se da su oni bili pripremljeni u skladu sa standardima IFRS, ali revizorski izvještaji ne pominju usklađenost sa IFRS, a finansijski izvještaji imaju znatne nedostatke u odnosu na zahtjeve IFRS. Finansijski izvještaji dva osiguravajuća društva ne uključuju računovodstvene politike i sadrže mali broj objavljivanja koja se zahtijevaju u skladu sa standardima IFRS.

126. U finansijskim izvještajima investicijskog fonda navodi se da su oni bili pripremljeni u skladu sa standardima IFRS. Izgleda da su finansijski izvještaji u skladu sa standardima IFRS, ali revizorski izvještaj poziva se samo na lokalne odredbe. Finansijski izvještaji su u skladu sa svim standardima IFRS koji su bili obavezni za 2008. godinu (uključujući standard IFRS 7). Izgleda da su i računovodstvene politike u skladu sa standardima IFRS, iako je moguće da je objašnjenje načina određivanja fer vrijednosti investicija nedovoljno.

IV. STANDARDI REVIZIJE U TEORIJI I PRAKSI

127. U Okvirnom zakonu propisuje se korištenje standarda ISA za obavljanje statutarnih revizija, a gotovo svi revizorski izvještaji uključuju izjavu o tome da su standardi ISA korišteni u toku revizije. Iako su mnogi revizorski izvještaji navodili korištenje standarda ISA za sprovođenje statutarnih revizija u uzorku finansijskih izvještaja koji je pregledan, određeni izvještaji su se pozivali samo na lokalne standarde revizije. U određenim slučajevima to može da predstavlja samo pitanje forme revizorskog izvještaja. Mnoge lokalne revizorske kuće, međutim, pominjale su lokalne standarde revizije umjesto standarda ISA ili umjesto da pominju i njih i standarde ISA. Postoji i nekoliko slučajeva u kojima su firme koje su članice međunarodnih mreža pominjale lokalne standarde, a u jednom slučaju u izvještaju se nisu pominjali nikakvi standardi revizije. To bi moglo da ukazuje na nedostatak poznavanja standarda ISA među revizorima.

128. Za uzorak finansijskih izvještaja koji su pregledani, nekoliko revizorskih kuća u oba entiteta Bosne i Hercegovine koristilo je paragraf „naglasak na materiji“ u svojim revizorskim izvještajima u situaciji kada oni nisu bili kompatibilni sa standardima ISA 705 i 706. Statutarni revizori banaka koje su izabrane za ocjenu usklađenosti bili su svi članice firmi međunarodnih mreža. Određene revizorske kuće su koristile naglasak na materiji u svom izvještaju umjesto da koriste modifikovano mišljenje u slučajevima kada finansijski izvještaji u cjelini nisu bili bez materijalnih pogrešnih izjava, ili kada revizorske kuće nisu bile u mogućnosti da dobiju dovoljne dokaze za donošenje zaključka o tome da su izvještaji bili bez materijalno pogrešnih izjava. Na primjer, u određenim statutarnim revizijama banka u FBiH revizori su naglašavali pitanja koja se odnose na implikacije usvajanja standarda IFRS koji su modifikovani regulatornim odredbama, što ne predstavlja odgovarajuće korištenje naglasak na materiji. U drugim slučajevima oni su koristili naglasak na materiji za rješavanje problema nedostatka konsolidacije subjekata. Umjesto toga trebalo je da kvalifikuju svoje mišljenje ako je nedostatak konsolidacije određenih subjekata doveo do materijalno pogrešnih izjava. Naglasak na materiji bi trebalo da bude ograničen na nekoliko situacija koje su opisane u standardima ISA, uključujući tekuće poslovanje subjekta koji se revidira i naknadna dešavanja. Revizori u RS takođe su dali izjavu o usklađenosti sa IFRS iz 2005. godine, kada je trebalo da se koriste obavezni IFRS za 2008. godinu. Bolji sistem sprovođenja odredbi zasnovan na obezbjeđivanju kvaliteta i javnom nadzoru osigurao bi da su revizorski izvještaji u skladu sa standardima ISA.

129. U nekolicini revizorskih izvještaja pominjali su se lokalni standardi, dok se za standarde finansijskog izvještavanja koji su bili podvrgnuti reviziji navodilo da su pripremljeni u skladu sa standardima IFRS ili obratno. Iako to može biti uobičajeno u nekim zemljama koje su postepeno približavale svoje standarde standardima IFRS, u Bosni i Hercegovini se na to može gledati kao na način da revizori izbjegnu pitanje usklađenosti računovodstvenih politika sa standardima IFRS. Drugi revizori su pominjali IFRS kao standarde u skladu sa kojima su finansijski izvještaji bili pripremljeni, dok su preduzeća pominjala lokalne standarde. Pominjanje lokalnih standarda izgleda čudno, pošto su po zakonu jedini računovodstveni standardi koji se primjenjuju standardi IFRS koje izdaje IASB.

130. Opšti nedostatak usklađenosti sa standardima IFRS kod pregledanih finansijskih izvještaja baca sijenku na sposobnost revizorske profesije, uključujući revizorske kuće koje su članice međunarodnih mreža, da osiguravaju poštivanje odredbe o korištenju IFRS za pripremanje finansijskih izvještaja, kao što je propisano u Okvirnom zakonu i entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji. Uzorak finansijskih izvještaja koji je pregledan u toku pripreme ovog izvještaja ukazuje na nesposobnost revizorskih kuća da modifikuju svoje mišljenje u slučaju da su računovodstvene politike korištene za pripremu finansijskih izvještaja u znatnoj mjeri odstupale od IFRS. To bi takođe moglo da ukazuje na nedostatak razumijevanja IFRS među revizorskom profesijom - a to uključuje i određene firme članice međunarodnih mreža. To ukazuje na mogući nedostatak kvaliteta revizorske profesije i zagovara činjenicu da je hitno potrebno djelotvorno implementirati sistem obezbjeđivanja kvaliteta i nadzora koji je uspostavljen u okviru entitetskih zakona o računovodstvu i reviziji.

V. PERCEPCIJA KVALITETA FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

131. Određene banke izvještavaju o tome da, kao dio procesa obrade zahtjeva za zajmove, koriste revidirane finansijske izvještaje da bi ocijenile kapacitete velikih i srednjih preduzeća za vraćanje zajma. Smatra se da se finansijski izvještaji srednjih preduzeća poboljšavaju pošto se sada objavljuje više informacije nego prije nekoliko godina. Analizu finansijskih izvještaja za najveća preduzeća često sprovode centralni odjeli za analizu kredita koji su locirani u centralama banaka. Banke, međutim, niti koriste nikakvu metodologiju dodjele skora za ocjenjivanje kvaliteta finansijskih izvještaja, niti sprovode poređenje finansijskih izvještaja sa listama pitanja vezano za objavljivanja koja se zahtijevaju u skladu sa IFRS. Kvalitet finansijskih izvještaja ima malo uticaja na obezbjeđenje koje se zahtijeva. Obezbeđenje zajmova vezano je za tip zajma koji se ugovara sa zajmoprimcem.

132. Na činjenicu da se finansijski izvještaji podvrgavaju reviziji ne treba gledati kao na nešto čime se sistematski dodaje kvalitet finansijskim izvještajima. Iako visokokvalitetna revizija može donijeti dodatni kvalitet finansijskim izvještajima, revizija slabog kvaliteta ne donosi nikakvu vrijednost. U nedostatku bilo kakvog sistema obezbjeđivanja kvaliteta, vrijednost revizije se ne može utvrditi.

VI. PREPORUKE VEZANE ZA POLITIKE

133. Bez pokušavanja da se obezbijedi detaljan taktički dizajn za reformu, u ovom izvještaju se daje nacrt preporuka za politike sa ciljem jačanja kvaliteta korporativnog finansijskog izvještavanja u Bosni i Hercegovini. Nalazi i preporuke iz ovog izvještaja bi trebalo da pomognu ovlaštenim institucijama na državnom i entitetskom nivou da kreiraju Planove akcije koji će biti implementirani na entitetskom nivou.

134. Statutarni okvir: Iako tim zadužen za izvještaj ROSC smatra da Okvirni zakon i implementacioni zakoni predstavljaju korak u pravom smjeru za implementaciju *acquis communautaire* u dijelu koji se odnosi na računovodstvo i reviziju, tim preporučuje da zakoni za implementaciju u RS i FBiH i Komisija za računovodstvo i reviziju BiH posvete dužnu pažnju sljedećim pitanjima.

135. Entiteti bi trebalo da uspostave mehanizam koordinacije koji će omogućiti paralelno usklađivanje njihovih zakona i regulativa sa relevantnim odredbama *acquis communautaire*. Entiteti bi trebalo da ažuriraju zakone o računovodstvu i reviziji koji su usvojeni 2009. godine u srednjoročnom periodu, da bi dodatno uključili odredbe relevantnog *acquis communautaire* u njihove odredbe i osigurali konzistentnost između tih zakona preko mehanizma za koordinaciju. Mehanizam koordinacije bi ponudio Bosni i Hercegovini priliku da

promoviše usvajanje istih opcija politika koje su dostupne u okviru *acquis-a*, što bi se implementiralo paralelnim aranžmanima koji su predstavljeni u ažuriranim entitetskim zakonima, te da na kraju time olakša pregovore sa Evropskom Komisijom, što će da doprinese priključenju EU. Ta dešavanja bi pomogla pri rješavanju konkretnih pitanja koja su navedena u nastavku:

136. Finansijsko izvještavanje

- **U ovom izvještaju naglašavaju se nalazi Izvještaja o napredovanju Komisije EU o neophodnosti daljnje koordinacije između entiteta u vezi sa reformom računovodstva i revizije.** U tom kontekstu Bosna i Hercegovina bi trebalo da stvori koordinacioni mehanizam zasnovan na postojećim članovima savjetodavnog Savjeta za računovodstvo i reviziju RS, te slične grupe koju bi imenovao ministar financija FBH. Entiteti bi trebalo da sarađuju na tome da dodatno doprinesu kreiranju harmonizovanog okvira računovodstva i revizije u Bosni i Hercegovini i na ocjenjivanju izmjena koje su potrebne u svjetlu postojećeg i nadolazećeg *acquis communautaire*.
- **IFRS bi trebalo da se odnose na finansijske izvještaje subjekata od javnog interesa, ali ne na finansijske izvještaje malih i srednjih subjekata.** Bosna i Hercegovina je adekvatno usvojila standarde IFRS i implementacioni zakoni entiteta koriste tri kriterijuma za definisanje javne odgovornosti: (a) kotiranje hartija od vrijednosti; (b) priroda poslovanja (na primjer, banke i osiguravajuća društva); i (c) veličina poslovanja (premašivanje pragova koji se odnose na ukupni godišnji prihod ili broj ljudi koji su zaposleni). Zahtjev vezan za primjenu standarda IFRS u Bosni i Hercegovini nije u skladu sa kapacitetima zemlje za pružanje računovodstvenih usluga u skladu sa IFRS, kao što je i bilo prognozirano u izvještaju ROSC iz 2004. godine. Taj izvještaj ROSC je predvidio da će datum stupanja na snagu primjene standarda IFRS u 2005. godini predstavljati težak izazov za većinu preduzeća i da bi tako brza implementacija mogla da rezultuje neusklađenošću. Nedostatak djelotvorne izgradnje kapaciteta i djelotvornih mehanizama osiguravanja sprovođenja doprinjeo je niskom stepenu usklađenosti sa standardima IFRS.
- **Oba entiteta bi trebalo da iskoriste smanjene zahtjeve standarda IFRS za SME,** koji predstavljaju značajan napor IASB-a da pojednostavi računovodstvene standarde bez odstupanja od temeljnih koncepata standarda IFRS. Standardi IFRS za SME predstavljaju prikladniji izbor od *punih* standarda IFRS u smislu troškova i koristi za subjekte koji nisu od javnog interesa. FBH je već uvela standarde IFRS za SME u Zakonu o računovodstvu i reviziji, a RS dozvoljava njihovo korištenje za finansijske izvještaje za 2011. godinu za subjekte koji nisu od javnog interesa. Oba entiteta će morati da donesu odluku o tome koja preduzeća bi trebalo da primjenjuju standarde IFRS za SME. Naredni korak će predstavljati dodatno usklađivanje njihovih računovodstvenih standarda (IFRS za SME) sa odredbama Četvrte i Sedme direktive za zakon o preduzećima, time što će se izabrati opcije i propisati dodatne odredbe koje će omogućiti takvo poštivanje. Na kraju, oba entiteta bi trebalo da iskoriste svako pojednostavljenje korporativnog finansijskog izvještavanja koje bi moglo da se dozvoli u EU za male subjekte. Trebalo bi da se, međutim, napomene da određene odredbe zakona o računovodstvu i reviziji nisu u skladu sa zahtjevom standarda IFRS za SME da preduzeća pripremaju izvještaj o gotovinskim tokovima i izvještaj o promjenama u kapitalu.
- **Entiteti bi trebalo da izvrše harmonizaciju svojih formata za korporativno finansijsko izvještavanje i da ih usklade sa zahtjevima Četvrte direktive za zakon o preduzećima.** Entiteti bi možda željeli da odlože tu harmonizaciju kako bi uzeli u obzir modifikacije te direktive koje se očekuju u 2011. godini.

137. Dostavljanje i objavljivanje

- **Entiteti bi trebalo da implementiraju odredbe Prve Direktive za Zakon o preduzećima, uključujući i elektronsko objavljivanje finansijskih izvještaja.** Pri implementaciji Direktive oni bi takođe trebalo da imaju za cilj harmonizaciju svojih rokova za dostavljanje finansijskih izvještaja i da osiguraju raspoloživost revidiranih finansijskih izvještaja subjekata od javnog interesa u roku od četiri mjeseca od kraja godine.

138. Revizija

- **Sistemi obezbjeđivanja kvaliteta i javnog nadzora u oba entiteta će morati da pripreme svoje priručnike i operativne smjernice i da obuče svoje osoblje na djelotvoran način.** Iako su sistemi obezbjeđivanja kvaliteta koje su entiteti izabrali različiti, oni će predstavljati korak ka usklađivanju sa odredbom Statutarne direktive – ali samo ako budu adekvatno implementirani.
- **Sistemi obezbjeđivanja kvaliteta bi, bez obzira da li su nezavisni ili unutar MF, trebalo da prije svega budu usmjereni na obezbjeđivanje kvaliteta rada revizorskih kuća i revizora, počevši od statutarne revizije subjekata od javnog interesa.** Obezbjeđivanje kvaliteta rada računovođa je takođe važno, ali je drugostepeno. Inicijalno namjeravani fokus na osiguravanje sistema obezbjeđivanja kvaliteta za obje grupe dovodi do rizika od smanjivanja neophodnog fokusa na sistem javnog nadzora.
- **Da bi doprinjele djelotvornom sistemu javnog nadzora, revizorske kuće koje sprovode reviziju subjekata od javnog interesa bi trebalo da objavljuju izvještaje o transparentnosti na godišnjoj osnovi.** Entiteti bi trebalo da uvedu taj zahtjev u svoj okvir računovodstva i revizije, pošto bi to predstavljalo važan element sistema obezbjeđivanja kvaliteta i javnog nadzora. Zahtjevi i elementi izvještaja o transparentnosti predstavljeni su u Direktivi o statutarne revizijama.
- **Entitetske vlade bi trebalo da povećaju stepen svijesti među subjektima od javnog interesa o koristima koje donosi implementacija komisija za reviziju („odborni za reviziju“) u skladu sa odredbama Direktive o statutarne reviziji .** Direktiva o statutarne revizijama navodi da preduzeće od javnog interesa mora da ima komisiju za reviziju. Barem jedan član komisije za reviziju mora da bude nezavistan i da ima kompetencije u računovodstvu i reviziji. Podzakonski akti entiteta bi trebalo da opisuju precizno koje odgovornosti imaju komisije za reviziju, kao što je propisano u Članu 41 Direktive o statutarne revizijama, odnosno, monitoring procesa finansijskog izvještavanja, sistema interne kontrole, interne revizije i menadžmenta rizikom, statutarne revizije pojedinačnih i konsolidovanih finansijskih izvještaja, pregled i monitoring nezavisnosti statutarne revizora ili revizorske firme i davanje preporuka za imenovanje revizora tijelu koje donosi odluke.

139. Profesija

- **Profesionalna tijela** koja nisu pridružena IFAC-u podstiču se da aktivno rade na članstvu u tom tijelu.
- **Pošto je Komisija za računovodstvo i reviziju BiH delegirala svoje obaveze na njih, profesionalna tijela bi trebalo da naprave ažurirane prevode standarda IFRS, pojašnjenih standarda ISA i Etičkog kodeksa IFAC-a i učine ih dostupnim računovođama, revizorima, studentima i preduzećima, a ne da ih samo integrišu u programe CPD.** Pošto su ti standardi propisani Okvirnim zakonom, kao i entitetskim zakonima, Vlade bi trebalo da osiguraju da se ti prevodi učine dostupnim bez nerazumnih odlaganja. Prevodi bi trebalo da se urade u saradnji sa ovlaštenim institucijama i profesionalnim tijelima susjednih zemalja, kao što su Srbija i Hrvatska, koje imaju slične jezike i pisma. Srbija i Hrvatska već imaju sporazume o prevodenju sa Fondacijom za

IFRS i sa IFAC-om, redom. Entitetske vlade bi takođe trebalo da učestvuju u diskusijama sa susjednim zemljama radi osiguravanja kontinualne i dugoročne raspoloživosti standarda.

140. Monitoring i osiguravanje sprovođenja

- **Komisije za hartije od vrijednosti FBiH i RS bi trebalo da dobiju adekvatne finansijske resurse i osoblje da povećaju stepen monitoringa finansijskih informacija i da otpočnu sa osiguravanjem sprovođenja odredbi.** One bi takođe trebalo da razviju usmjeren pristup svom monitoringu, koji bi trebalo da im omogući da usmjere pažnju, napore i sredstva na specifične oblasti finansijskog izvještavanja u kojima ono ima uticaja na tržišna očekivanja korisnika. Imajući u vidu malu veličinu obiju organizacija, bliska saradnja pri razvijanju tako usmjerenog pristupa trebalo bi da se kombinuje sa razmjenom iskustava sa komisijom za hartije od vrijednosti ili integrisanim supervizorom neke starije države članice EU koja ima dobre resurse. To povlači razmatranje nekoliko aspekata:
  - **Tržište:** kao što je navedeno u izvještaju, zvanični segmenti berzi u Bosni i Hercegovini su najaktivniji, zajedno sa nekoliko drugih hartija od vrijednosti koje se kotiraju na slobodnom tržištu. Monitoring tih hartija od vrijednosti kojima se najviše trguje trebalo bi da predstavlja apsolutni prioritet. Posvećeni naporu uloženi u monitoring finansijskih izvještaja takvih preduzeća mogli bi dati visok stepen obuhvata sa malim, ali usmjerenim i intenzivnim, naporima na istraživanju. Zbog većeg obima trgovanja hartijama od vrijednosti tih preduzeća, uticaj svakog kršenja računovodstvenih odredbi bio bi znatan.
  - **Kvalifikovani revizorski izvještaji:** Komisije za hartije od vrijednosti bi trebalo da sistematski istražuju sva preduzeća koja su navela da poštuju standarde IFRS, ali čiji revizori u svom izvještaju nisu saglasni sa tom izjavom. Uz to, svaka kontradikcija između izjave o usklađenosti i revizorskog izvještaja koji se poziva na različit standard takođe treba da se istraži. Pregled jaza u usklađenosti sa standardima IFRS identifikovao je nekoliko neslaganja između izjava uprava preduzeća o usklađenosti i revizorskih izvještaja.
  - **Industrija:** Fokus na industrije bi omogućio funkciji monitoringa da se usmjeri na ključna pitanja u industriji koja proističu iz primjene standarda IFRS i da ih rješava. Inicijalno bi fokus na industriju bilo bolje primjenjivati na precizni sektor u kome postoje samo jedno ili dva velika preduzeća koja se kotiraju na berzi. Ti pregledi bi mogli da budu podržani pregledima ograničenog broja manjih preduzeća, kako bi se odrazila dubina industrije.
- **Entitetske agencije za nadzor u osiguranju BiH bi trebalo da barem pregledaju godišnje i polugodišnje finansijske izvještaje osiguravajućih društava i osiguraju usklađenost tih finansijskih izvještaja sa standardima IFRS.** Monitoring i osiguravanje sprovođenja računovodstvenih standarda IFRS će djelotvorno doprinjeti superviziji osiguranja kroz osiguravanje da se tehničke rezerve osiguranja i sredstva koja pokrivaju te rezerve mjere na prikladan način. Biće važna i bliska saradnja sa budućim sistemima javnog nadzora i interakcija sa revizorima osiguravajućih društava.
- **Obje agencije za superviziju banaka ne bi trebalo da se bave samo monitoringom regulatornog izvještavanja već i objavljivanjem i revizijom finansijskih izvještaja pripremljenih prema IFRS u skladu sa zahtjevima Okvirnog zakona i entitetskih zakona za računovodstvo i reviziju iz 2009. godine.** Agencija za bankarstvo u RS je nedavno poduzela korake ka postizanju tog cilja, ali se sada suočava sa izazovima vezanim za djelotvornu implementaciju. FBiH bi takođe trebalo da podrži primjenu IFRS za finansijske izvještaje opšte namjene.
- **Tamo gdje se otkrije materijalno pogrešna izjava u finansijskim informacijama, agencije za superviziju banaka, komisije za hartije od vrijednosti i agencije za**

nadzor u osiguranju bi trebalo da poduzmu aktivnosti radi postizanja prikladnog objavljivanja i, gdje je relevantno, javnog korigovanja pogrešnih izjava (u skladu sa zahtjevima IFRS). Nematerijalna odstupanja od okvira izvještavanja neće u normalnim okolnostima pokretati javno korigovanje, iako i ona zaslužuju da se poduzmu aktivnosti (npr. izjava poslana licu koje je prekršilo odredbe). Aktivnosti bi trebalo da budu djelotvorne, izvršene bez odlaganja i proporcionalne uticaju otkrivenog kršenja odredbi.

141. Edukacija i obuka: Pošto je odgovorna za odredbe vezane za profesionalnu edukaciju, Komisija za računovodstvo i reviziju BiH bi trebalo da kontinualno oblikuje nastavni plan i program za računovodstvo i reviziju na svim nivoima obrazovanja:

- **Komisija za računovodstvo i reviziju BiH bi trebalo da sprovede detaljan pregled nastavnih planova i programa, lista literature, strategija za ispitivanje i drugih zahtjeva u okviru objedinjenog programa profesionalne edukacije za računovodstvo i reviziju.** Ona bi trebalo da pregleda IAESB standarde od 2 do 6 i 8, kao i Direktivu o statutarnim revizijama, da bi osigurala da kvalifikaciona struktura osigurava da inicijalni zahtjevi za profesionalnim razvojem računovođa i revizora ostanu relevantni za potrebe privrede Bosne i Hercegovine, da su savremeni i da ih podržavaju postojeći i relevantni obrazovni materijali.¹⁵ Nedavno revidirani Okvir međunarodnih standarda za edukaciju u računovodstvu IAESB-a treba da posveti više pažnje povećavanju nivoa vještina studenata vezanih za kritičko razmišljanje, što uključuje neophodnu etičku dimenziju poslovnog menadžmenta, te njihove sposobnosti da razvijaju svoj profesionalni sud dok izgrađuju iskustvo.
- **Komisija za računovodstvo i reviziju BiH bi trebalo da osigura da kontinualna profesionalna edukacija uključuje neophodna ažuriranja vezano za pojašnjene standarde ISA i promjene u standardima IFRS.** Pošto su standardi IFRS za SME usvojeni u FBiH i sada se dozvoljavaju za korišćenje za subjekte koji nisu od javnog interesa u RS, komisija bi trebalo da osigura da godišnji programi CPD za 2010. i 2011. godinu uključuju konkretnu obuku o standardima IFRS za SME i pojašnjenim standardima ISA. Uz to, Komisija bi trebalo da razvije instrument za ocjenjivanje potreba za CPD među članovima i mehanizam za dobijanje povratnih informacija od učesnika u CPD koje bi se koristile pri kreiranju budućih programa. Promjena kulture, odnosno prelazak sa obaveznog prisustvovanja na motivisanje prisustvovanja, dovela bi do unapređenja u spektru i kvaliteti kurseva CPD koji se nude i opremila bi učesnike ojačanim kompetencijama.
- **Pojačana obuka regulatora.** Osoblje agencija za superviziju banaka, ministarstava finansija i komisija za hartije od vrijednosti bi trebalo da dobije smislenu teorijsku i praktičnu obuku za jačanje standarda računovodstva, finansijskog izvještavanja i revizije. Obuka za regulatore bi trebalo da uključuje praktična iskustva u bankarstvu, osiguranju i tržištima hartija od vrijednosti; pravna pitanja i pitanja usklađenosti, te pitanja računovodstva, revizije i finansija.
- **Jačanje vještina vezanih za engleski jezik.** U kontekstu ekonomske integracije računovodstvena i revizorska profesija bi trebalo da aktivno radi na jačanju svojih vještina vezanih za engleski jezik.

---

¹⁵ IES 2, Sadržaj programa profesionalne edukacije u računovodstvu; IES 3, Profesionalne vještine i opšte obrazovanje; IES 4, Profesionalne vrijednosti, etika i stavovi; IES 5, Zahtjevi vezani za praktična iskustva; IES 6, Ocjena profesionalnih sposobnosti i kompetencija; IES 8, Zahtjevi vezani za kompetencije za revizorske profesionalce.